

บทที่ 2

ทฤษฎี หลักการ แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในระดับมัธยมศึกษาของโรงเรียนที่ได้รับการรับรองมาตรฐานคุณภาพการศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ในกรุงเทพมหานคร เพื่อให้เข้าใจเรื่องที่จะศึกษาได้อย่างชัดเจน ผู้วิจัยจะได้นำเสนอทฤษฎี หลักการ แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เรียงตามลำดับ ดังนี้

1. การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
  - 1.1 ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
  - 1.2 เหตุผลและความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
  - 1.3 ลักษณะของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
  - 1.4 กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
2. การนำหลักสูตรไปใช้
  - 2.1 ความหมายของการนำหลักสูตรไปใช้
3. การประเมินผลหลักสูตร
  - 3.1 ความหมายและวัตถุประสงค์ของการประเมินผลหลักสูตร
4. การมีส่วนร่วมของชุมชน
  - 4.1 ความหมายของการมีส่วนร่วมของชุมชน
  - 4.2 รูปแบบของการมีส่วนร่วม
  - 4.3 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา
5. การรับรองมาตรฐานคุณภาพการศึกษา
  - 5.1 ความหมายและความสำคัญ
  - 5.2 เกณฑ์การรับรองมาตรฐานคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน
  - 5.3 การพิจารณาให้การรับรองมาตรฐานคุณภาพการศึกษา
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

1.1 ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเป็นการเปิดโอกาสให้ท้องถิ่นได้สร้างหลักสูตรซึ่งรวมทั้งการเพิ่ม ปรับ ขยาย หรือการสร้างหลักสูตรย่อยขึ้นมาเสริมหลักสูตรแม่บท เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน ซึ่งมีนักการศึกษาและหน่วยงานทางการศึกษาได้ให้ความหมายเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นไว้มากมาย ซึ่งส่วนใหญ่มีความสอดคล้องกันดังนี้

สุนทร สุนันท์ชัย (2518:5 อ้างในใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ 2543:242) ได้กล่าวถึงความหมายของหลักสูตรท้องถิ่นว่า “ หมายถึงหลักสูตรที่ท้องถิ่น ขยาย ตัด หรือเพิ่มเนื้อหากิจกรรมโดยยึดหลักสูตรแกนกลางเป็นแม่บท และไม่ขัดต่อเจตนารมณ์ของหลักสูตรแกนกลางเพื่อให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงและความต้องการของท้องถิ่น หรือศึกษาหลักสูตรที่ท้องถิ่นจัดทำขึ้นบางส่วน เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพความต้องการของท้องถิ่น..”

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539:107) ได้กล่าวถึงความหมายของหลักสูตรท้องถิ่นว่า “หมายถึง มวลประสบการณ์ที่สถานศึกษาหรือหน่วยงานและบุคคลในท้องถิ่นจัดให้แก่ผู้เรียนตามสภาพและความต้องการของท้องถิ่นนั้นๆ”

สังค์ อุทรานันท์ (2532:312) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรท้องถิ่นว่า “หมายถึง การจัดประสบการณ์การเรียนการสอนต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับท้องถิ่นขึ้นมาเสริมหลักสูตรแกนกลาง และเป็นการปรับหลักสูตรแกนกลางให้เข้ากับสภาพท้องถิ่น ”

ในส่วนของกรมวิชาการ (2539:2) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรท้องถิ่นไว้ว่า “ หลักสูตรท้องถิ่นหมายถึง หลักสูตรที่กระทรวงศึกษาธิการเปิดโอกาสให้ท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาให้สอดคล้องกับสภาพความต้องการของท้องถิ่นตามข้อกำหนดโครงสร้างของหลักสูตร ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้เรื่องราวของท้องถิ่นของตน เรียนรู้สภาพเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมในท้องถิ่น ตลอดจนสามารถแก้ปัญหา พัฒนาชีวิตของตนเอง ครอบครัว และสังคมได้ ความรู้ดังกล่าวอาจมาจาก ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สั่งสมไว้และได้ถ่ายทอดกันมาในแต่ละยุคแต่ละสมัย”

หน่วยศึกษานิเทศก์ (2536) ได้กล่าวถึงหลักสูตรท้องถิ่นว่า “หลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง รายละเอียด เนื้อหาสาระ แผนการสอน สื่อการเรียนการสอน เอกสารความรู้ หนังสือเสริมประสบการณ์ที่จัดทำเพิ่มขึ้น ให้สอดคล้องเฉพาะท้องถิ่นซึ่งมีความแตกต่างกัน เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เรื่องราวของตนเอง ชีวิต เศรษฐกิจ อาชีพ และสังคมอย่างลึกซึ้ง ”

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2534:79 อ้างในสนธิท ฉิทเล็ก , 2542:11) ได้กล่าวถึง การพัฒนาหลักสูตรในระดับห้องเรียนว่า “หลักสูตรระดับห้องเรียน เป็นหลักสูตรที่มีความสำคัญที่สุด และบุคคลที่มีความสำคัญที่สุด คือครู ซึ่งจะเป็นผู้นำเอาหลักสูตรระดับชาติ ระดับท้องถิ่น มาปรับให้เหมาะสมเพื่อให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรที่ได้กำหนดไว้”

สุมิตร คุณานุกร (2523) กล่าวถึงการพัฒนาหลักสูตรว่า มีขอบเขตรวมถึงการสร้างหลักสูตรขึ้นมาใหม่ และการปรับปรุงหลักสูตรที่สร้างขึ้นมาแล้วให้มีความเหมาะสมกับความเปลี่ยนแปลงของกาลเวลาและสังคม นักการศึกษาของไทยมักนิยมใช้คำว่า การพัฒนาหลักสูตร การสร้างหลักสูตร การปรับปรุงหลักสูตร และการยก่างหลักสูตร

สันต์ ธรรมบำรุง (2527) กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตรจะมีความหมายครอบคลุมถึงการสร้างหลักสูตร การวางแผนหลักสูตร และการปรับปรุงหลักสูตร การพัฒนาหลักสูตรนั้นเป็นการปรับปรุงคุณภาพของหลักสูตรให้ดีขึ้นทั้งระบบ ตั้งแต่จุดมุ่งหมาย การเรียนการสอน การใช้สื่อการเรียนการสอน การวัดผลและการประเมินผล ผลการสอนของครู ผลการเรียนรู้ของนักเรียน

เสริมศรี ไชยสร (2528) ได้ให้ความเห็นว่า หมายถึง การสร้าง เปลี่ยนแปลง หรือ ปรับปรุงแผนประสบการณ์การเรียนรู้ทั้งหลาย รวมทั้งกระบวนการทั้งหมดตั้งแต่การวางแผนพัฒนาการศึกษา วิเคราะห์สภาพต่าง ๆ ก่อนการพัฒนาแล้วนำมาใช้ในการออกแบบหลักสูตรการสอน การพิจารณาประเมินผลของหลักสูตรทั้งในระหว่างที่มีการใช้หลักสูตร และหลังจากใช้หลักสูตรแล้วการพัฒนาหลักสูตรนั้นจะทำให้ระดับในระดับหนึ่งของส่วนที่เป็นองค์ประกอบของหลักสูตรก็ได้

จากแนวคิดของนักการศึกษาและหน่วยงานทางการศึกษาเกี่ยวกับ ความหมายของหลักสูตรท้องถิ่นและการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นสรุปได้ว่า หมายถึง การนำเอาหลักสูตรแม่บทในระดับชาติไปสู่การปฏิบัติให้ได้ผลยิ่งขึ้น โดยการปรับ เพิ่ม ขยาย หรือสร้างหลักสูตรย่อยขึ้นมาเสริมหลักสูตรแม่บท เพื่อให้สอดคล้องเหมาะสมกับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นนั้น ๆ

1.2 เหตุผลและความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

ในสถานการณ์ปัจจุบันของโลกและสังคมไทยต้องมีการพัฒนาให้เกิดความสมดุลให้คนสามารถดำรงชีวิตร่วมกันอย่างสันติสุข ปรับชีวิตให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคมแต่ยังคงรักษาความเชื่อ คุณค่าและความหมายของความเป็นมนุษย์ไว้ได้นั้น จากแนวคิดของนักวิชาการและหน่วยงานทางการศึกษา ซึ่งอาจกล่าวสรุปถึงเหตุผลและความจำเป็น

ในการพัฒนา หลักสูตรท้องถิ่นได้ว่า “หลักสูตรมัธยมศึกษา พ.ศ.2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ 2533) (กรมวิชาการ, 2536) มีลักษณะกว้างและไม่อาจประมวลรายละเอียดสาระความรู้ตามสภาพสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม ตลอดจนสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นแต่ละแห่งได้ทั้งหมด จึงเปิดโอกาสให้ท้องถิ่นคือโรงเรียน จังหวัด เขตการศึกษา กรม เจ้าสังกัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สามารถปรับเปลี่ยน เพิ่มเติมเนื้อหา รายละเอียด กระบวนการเรียนการสอน เอกสารความรู้ หนังสือ เสริมประสบการณ์ให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น กาลสมัย เพื่อเอื้อประโยชน์ให้ผู้เรียนมีความรู้ และ ประสบการณ์ที่จะนำไปพัฒนาตนเอง ครอบครัว และสังคมตลอดจนส่งเสริมความถนัด ความสามารถ พิเศษและความต้องการของผู้เรียน ผู้ปกครอง ท้องถิ่น”

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539:100-110) ได้กล่าวถึง เหตุผลและความจำเป็นในการพัฒนา หลักสูตรท้องถิ่นไว้ดังนี้

1) หลักสูตรแกนกลางหรือหลักสูตรแม่บทได้กำหนดจุดหมายเนื้อหาสาระ และกิจกรรม อย่างกว้าง ๆ เพื่อให้ทุกคนได้เรียนรู้คล้ายคลึงกัน ทำให้กระบวนการเรียนการสอนมุ่งเนื้อหาสาระและ ประสบการณ์ที่เป็นหลักการทั่ว ๆ ไป ไม่สามารถประมวลรายละเอียดเกี่ยวกับสาระความรู้ ตาม สภาพแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ ปัญหา และความต้องการของท้องถิ่นในแต่ละแห่งได้ทั้งหมด จึง ต้องพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นเพื่อตอบสนองความต้องการของท้องถิ่นได้มากที่สุด

2) การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง และด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มีผลกระทบโดยตรงต่อธรรมชาติและวิถีชีวิตของคนไทยทั้งในเมืองและชนบท จึง ต้องมีหลักสูตรระดับท้องถิ่นเพื่อปรับสภาพของผู้เรียนให้สามารถรับกับการเปลี่ยนแปลงในด้าน ต่าง ๆ โดยเฉพาะผลกระทบที่เกิดขึ้นกับภูมิปัญญาท้องถิ่นของคนเพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ และประสบการณ์ไปพัฒนาตน ครอบครัว และท้องถิ่น ตลอดจนดำเนินชีวิตอยู่ในท้องถิ่นของตน อย่างเป็นสุข

3) การเรียนรู้ที่ดีควรจะเรียนรู้จากสิ่งที่ใกล้ตัวไปยังสิ่งที่ไกลตัว เพราะเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสามารถดูดซับได้รวดเร็วกว่า ดังนั้นจึงควรมีหลักสูตรระดับท้องถิ่นเพื่อให้ผู้เรียน ได้เรียนรู้ชีวิตจริงตามสภาพเศรษฐกิจ สังคมของท้องถิ่นตน แทนที่จะเรียนรู้เรื่องไกลตัวซึ่งทำให้ ผู้เรียนไม่รู้จักตนเอง ไม่รู้จักชีวิต ไม่เข้าใจและไม่มีความรู้สึกที่ดีต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมรอบตัวตนเอง นอกจากนี้ การพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นจะช่วยปลูกฝังให้ผู้เรียนมีความรักและความผูกพัน รวมทั้งภาคภูมิใจในท้องถิ่น

4) ทรัพยากรท้องถิ่น โดยเฉพาะภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้านในชนบทของไทย

มีอยู่มากมายและมีค่าบ่งบอกถึงความเจริญมาเป็นเวลานาน หลักสูตรแม่บทหรือหลักสูตรแกนกลางไม่สามารถนำเอาทรัพยากรท้องถิ่นดังกล่าวมาใช้ประโยชน์ได้ แต่ละท้องถิ่นสามารถบูรณาการนำทรัพยากรท้องถิ่นและภูมิปัญญาชาวบ้านทั้งหลายมาใช้ในการเรียนการสอน ไม่ว่าจะด้านอาชีพ ทัศนกรรม เกษตรกรรม คนตรี การแสดง วรรณกรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งมีผลทำให้ผู้เรียนได้รู้จักท้องถิ่นของตน เกิดความรักความผูกพันกับท้องถิ่นของตน และสามารถนำทรัพยากรท้องถิ่นในการประกอบอาชีพได้

จากแนวคิดของนักการศึกษาที่กล่าวถึงเหตุผลและความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นดังกล่าว จะเห็นได้ว่าการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นนั้นมีความสำคัญและจำเป็นอย่างมาก เพราะสภาพปัญหาและความต้องการของแต่ละท้องถิ่นย่อมแตกต่างกันไป ดังนั้นการนำหลักสูตรแกนกลางหรือหลักสูตรแม่บทไปสู่การปฏิบัติจึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาหลักสูตรให้เหมาะสมกับแต่ละท้องถิ่น เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และได้ประสบการณ์นั้นจากชุมชนหรือท้องถิ่นและสามารถนำไปใช้ใน ชีวิตจริง ทั้งยังช่วยปลูกฝังผู้เรียนให้เกิดความรัก ความผูกพันในท้องถิ่นของตนเอง และสามารถตอบสนองต่อสภาพ ปัญหา และความต้องการของท้องถิ่นนั้น ๆ

1.3 ลักษณะการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

หลักสูตรฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2521 ทั้งหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย (กรมวิชาการ, 2535:11) ได้เปิดโอกาสให้ท้องถิ่นพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการ ในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

1. การปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือจัดกิจกรรมเสริม การพัฒนาหลักสูตรลักษณะนี้ท้องถิ่นสามารถทำได้กับรายวิชาบังคับและวิชาเลือกเสรีทุกรายวิชาและทุกกลุ่มวิชาในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย โดยไม่ทำให้จุดประสงค์ เนื้อหา และคาบเวลาเปลี่ยนแปลงไปจากที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแม่บท

2. ปรับรายละเอียดของเนื้อหา เป็นการพัฒนาหลักสูตรโดยการลด หรือเพิ่มเติมรายละเอียดของเนื้อหาจากหัวข้อหรือขอบข่ายที่ระบุไว้ในคำอธิบายรายวิชา วิชาบังคับ และวิชาเลือกเสรีทุกรายวิชา ทุกกลุ่มวิชา ทั้งนี้ต้องไม่ทำให้จุดประสงค์ หัวข้อ หรือขอบข่ายเนื้อหา และคาบเวลาเรียนที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแม่บทเปลี่ยนแปลงไปเดิม

3. จัดคำอธิบายหรือรายวิชาเพิ่มเติม เป็นการพัฒนาหลักสูตรของท้องถิ่นด้วยการจัดทำ

คำอธิบายรายวิชา หรือทำรายวิชาเพิ่มเติมจากที่มีปรากฏอยู่ในหลักสูตร กล่าวคือในระดับมัธยมศึกษา ท้องถิ่นสามารถจัดทำรายวิชาเพิ่มเติมได้เฉพาะส่วนที่เป็นวิชาบังคับเลือกและวิชาเลือกเสรีทุกกลุ่มวิชา โดยรายวิชาที่เพิ่มเติมนี้จะต้องไม่มีเนื้อหาซ้ำซ้อนกับรายวิชาบังคับแกน บังคับเลือก และเลือกเสรีที่มี อยู่แล้วในหลักสูตรแม่บท

4. ปรับปรุงและ/หรือเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนให้เหมาะสม การพัฒนาหลักสูตร ของท้องถิ่นลักษณะนี้เป็นการปรับปรุงและ/หรือเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนต่าง ๆ ที่มีอยู่ให้ เหมาะสมสอดคล้องกับจุดประสงค์ เนื้อหาของทุกรายวิชาต่าง ๆ และสอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น

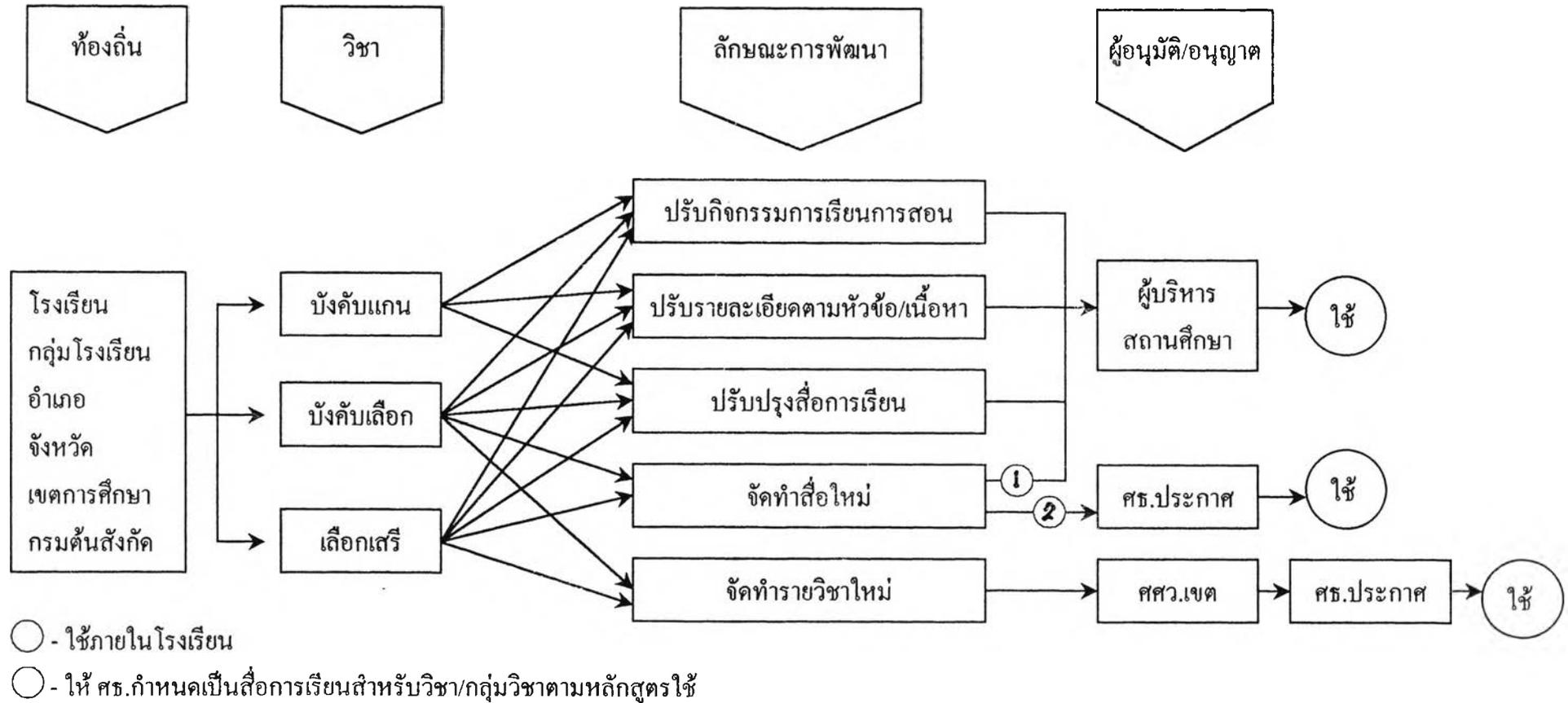
5. จัดทำสื่อการเรียนการสอนชิ้นใหม่ เป็นการพัฒนาหลักสูตรโดยการจัดทำหนังสือ เรียน คู่มือครู หนังสือเสริมประสบการณ์ แบบฝึกหัด หรือเอกสารประกอบการเรียนการสอนอื่น ๆ ที่นำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาต่าง ๆ ชิ้นใหม่ให้เหมาะสมสอดคล้องกับจุดประสงค์ เนื้อหา และสภาพของท้องถิ่น ทั้งนี้สื่อการเรียนการสอนที่ท้องถิ่นจะพัฒนาขึ้นมาใหม่นี้ อาจจะใช้ กับคำอธิบายรายวิชาที่มีอยู่แล้ว หรือที่เพิ่มเติมขึ้นมาใหม่ก็ได้

สุชาติ วงศ์สุวรรณ (2537:22-23) ได้เสนอว่าในการพัฒนาหลักสูตรลักษณะที่ 1, 2 และ 4 ท้องถิ่นสามารถจะดำเนินการและนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนได้ โดยความเห็นชอบของ หัวหน้าสถานศึกษาและการพัฒนาหลักสูตรทั้ง 3 ลักษณะนี้ ถือได้ว่าเป็นสิ่งที่ต้องกระทำอยู่แล้วใน การจัดการเรียนการสอนทั่วไป

ส่วนในการพัฒนาหลักสูตรในลักษณะที่ 3 เป็นการจัดทำคำอธิบายหรือรายวิชาเพิ่มเติมขึ้น มาใหม่นั้น ท้องถิ่นต้องเสนอขออนุมัติจากคณะกรรมการการศึกษา การศาสนา และการวัฒนธรรม เขตการศึกษาที่ท้องถิ่นนั้น ๆ ตั้งอยู่ก่อนแล้ว เมื่อได้รับอนุมัติและกระทรวงศึกษาธิการประกาศให้ใช้ คำอธิบายหรือรายวิชาดังกล่าวเรียบร้อยแล้ว จึงนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนได้ และในการนำเสนอให้เสนอผ่านตามลำดับขั้นตอนของสายงานการบริหาร

สำหรับการพัฒนาหลักสูตรลักษณะที่ 5 ซึ่งเป็นการจัดทำสื่อการเรียนการสอนเพิ่มเติมขึ้นมา ใหม่ นั้น ในกรณีที่ท้องถิ่นได้ดำเนินการแล้วนำมาใช้ประกอบการจัดการเรียนการสอนภายในโรงเรียน ท้องถิ่นสามารถจะทำและนำไปใช้ได้ โดยความเห็นชอบของผู้บริหารสถานศึกษา แต่ถ้าในกรณีที่ ท้องถิ่นต้องการให้กระทรวงศึกษาธิการประกาศอนุญาตให้ใช้สื่อการเรียนสำหรับรายวิชาหรือกลุ่ม ประสบการณ์ใดในหลักสูตร ก็จะต้องปฏิบัติตามระเบียบหรือขั้นตอนที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด ดังแผนภูมิที่ 1

แผนภูมิที่ 1 แสดงการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

ที่มา : นำมาจาก สุชาติ วงศ์สุวรรณ “ท้องถิ่นกับการพัฒนาหลักสูตร”. สารพัฒนาหลักสูตร. 14 (ตุลาคม-ธันวาคม 2537) หน้า 24.

นอกจากการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นทั้ง 5 ลักษณะนี้แล้ว ใจทิวชัย เชื้อรัตนพงษ์ (2539:123) ยังแบ่งการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นไว้ 3 ลักษณะใหญ่ ๆ คือ

1. การจัดทำหรือการสร้างหลักสูตรรายวิชาใหม่ ที่ไม่ได้ปรากฏอยู่ในหลักสูตรแม่บทให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น หรือการสร้างหลักสูตรย่อยในระดับท้องถิ่นขึ้นมาเสริมหลักสูตรแม่บท
2. การปรับหลักสูตรแม่บทให้สอดคล้องกับ สภาพ ปัญหา และความต้องการของท้องถิ่นซึ่งสามารถดำเนินการ ได้ดังนี้
  - ก. ปรับ เพิ่ม และ / หรือขยายเนื้อหาสาระรายวิชาในหลักสูตรแม่บท
  - ข. ปรับ เพิ่ม และ / หรือขยายกิจกรรมการเรียนการสอนและกิจกรรมเสริม
  - ค. ปรับ เพิ่ม และ / หรือจัดทำสื่อการเรียนการสอนขึ้นมาใหม่
3. การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในลักษณะหลักสูตรระยะสั้น สำหรับท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่งโดยเฉพาะ (โดยไม่มีหลักสูตรแม่บทเป็นกรอบในการกำหนด)

จากที่หน่วยงานทางการศึกษาและนักวิชาการได้กล่าวถึง ลักษณะของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นจะพบว่ามีคุณสมบัติร่วมกันคือ

1. สามารถพัฒนาหรือสร้างรายวิชาใหม่ได้ 2 ลักษณะคือ การจัดทำหรือสร้างหลักสูตรรายวิชาใหม่ และการจัดทำหรือสร้างสื่อการเรียนการสอนของหลักสูตรท้องถิ่นขึ้นมาใหม่
2. สามารถปรับหลักสูตรแม่บทให้สอดคล้องกับสภาพ ปัญหา และความต้องการของท้องถิ่นได้ 3 ลักษณะคือปรับเพิ่มและ/หรือขยายเนื้อหาสาระรายวิชาในหลักสูตรแม่บท ปรับเพิ่มและ/หรือขยาย กิจกรรมการเรียนการสอนและกิจกรรมเสริม และสุดท้ายคือการปรับเพิ่มและ/หรือจัดทำสื่อการเรียนการสอนขึ้นมาใหม่

1.4 กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

การพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นเป็นการนำหลักสูตรแกนกลางหรือหลักสูตรแม่บทมาพัฒนาโดยการขยายหรือปรับให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นเพื่อนำไปใช้ ซึ่งนักการศึกษาและหน่วยงานทางด้านการศึกษาได้นำเสนอกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นไว้ ดังนี้

สุมิตร คุณานุกร (2523:89 อ้างใน สนิท ฉิทเล็ก, 2542:12) ได้เสนอแนะกระบวนการและวิธีการดำเนินงานการพัฒนาหลักสูตรในระดับท้องถิ่น ดังนี้

1. จัดตั้งคณะกรรมการ เป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถทั้งทางด้านเนื้อหาของท้องถิ่นมีความตั้งใจในการปฏิบัติงาน ได้แก่ ครูผู้สอน ผู้บริหารโรงเรียน ศึกษาพิเศษ วิทยากรท้องถิ่น และนักวิชาการ

2. ต้องหาข้อมูลที่แท้จริงทั้งหลักสูตรแม่บท สภาพและปัญหาของชุมชน วิเคราะห์ศักยภาพของโรงเรียน เพื่อประโยชน์ต่อการพัฒนาหลักสูตรให้ตรงตามความต้องการของท้องถิ่น

3. กำหนดจุดประสงค์ของหลักสูตรระดับท้องถิ่น เป็นจุดประสงค์มุ่งให้ผู้เรียนบรรลุผลหลังจากเรียนรายวิชานั้น ๆ

4. การกำหนดเนื้อหา นำจุดประสงค์ที่ระบุมากำหนดเป็นเนื้อหาสาระ ให้ครอบคลุมทั้งความรู้และทักษะ แล้วนำมาแยกเป็นเนื้อหาย่อย ซึ่งในส่วนนี้สามารถนำมาปรับเปลี่ยนเนื้อหาที่จะสอนให้เหมาะสมกับสภาพของท้องถิ่น วิถี พื้นฐานความรู้เดิมของผู้เรียน มีความต่อเนื่องกับรายวิชาในชั้นเรียน ถูกต้องทันสมัย น่าสนใจ เหมาะสมกับเวลา

5. การกำหนดกิจกรรม เป็นกิจกรรมที่มุ่งให้ผู้เรียนเกิดประสบการณ์การเรียนรู้ กิจกรรมไม่ควรมากหรือน้อยเกินไป เป็นทักษะกระบวนการโดยนักเรียนเป็นผู้กระทำ ครูเป็นผู้คอยประสานกิจกรรมและชี้แนะ

6. การกำหนดคาบเวลาเรียน ให้ถือเอาโครงสร้างของหลักสูตรแม่บท และปริมาณของเนื้อหาที่ผู้เรียนจะต้องเรียนเป็นเครื่องกำหนด

7. การกำหนดเกณฑ์การวัดและการประเมินผล มีการกำหนดเกณฑ์การวัดและประเมินผลในรายวิชาที่จัดทำขึ้นใหม่ เพื่อให้ผู้ปฏิบัติ จะได้ดำเนินการวัดและประเมินผลได้ตรงกับเจตนารมณ์ของหลักสูตร

8. การจัดทำเอกสารหลักสูตร เมื่อสร้างหรือจัดทำหลักสูตรรายวิชาใหม่แล้ว คณะทำงานควรจัดทำเอกสารหลักสูตร เช่น แผนการสอน คู่มือครู หนังสืออ่านเพิ่มเติม เพื่อให้ผู้สอนสามารถนำหลักสูตรไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

9. การตรวจสอบคุณภาพและการทดลองใช้หลักสูตร เป็นการตรวจสอบคุณภาพของหลักสูตรและวัสดุหลักสูตรต่าง ๆ เพื่อนำมาปรับปรุงข้อบกพร่องก่อนนำไปใช้จริง

10. การเสนอขออนุมัติใช้หลักสูตร เมื่อตรวจสอบและแก้ไขเรียบร้อยแล้ว คณะทำงานนำหลักสูตรที่สร้างขึ้นใหม่นี้ เขียนตามแบบฟอร์มที่กระทรวงกำหนด แล้วเสนอต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตามลำดับขั้นเพื่อขออนุมัติการใช้หลักสูตร

11. การนำหลักสูตรไปใช้ ขณะรอการอนุมัติ คณะทำงานต้องวางแผนการใช้หลักสูตรควบคู่กันไป และเมื่อหลักสูตรได้รับการอนุมัติแล้ว ก็สามารถดำเนินการใช้หลักสูตรได้

12. การประเมินผลหลักสูตร เมื่อนำหลักสูตรไปใช้ ควรมีการประเมินผล เพื่อพิจารณาเกี่ยวกับคุณค่าของหลักสูตรเป็นอย่างไร ให้ผลตรงตามจุดประสงค์ไว้หรือไม่ มีส่วนใดที่ต้องปรับปรุงหลักสูตรนี้ ควรใช้ต่อไปหรือควรยกเลิก

จากแนวคิดของนักการศึกษาดังกล่าว อาจสรุปกระบวนการหรือขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร ได้ดังนี้

1. การสร้างหลักสูตร
  - 1.1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน
  - 1.2 การกำหนดจุดมุ่งหมาย
  - 1.3 การกำหนดเนื้อหาสาระ
  - 1.4 การกำหนดประสบการณ์การเรียนรู้
  - 1.5 การกำหนดวิธีการวัดผลประเมินผล
2. การนำหลักสูตรไปใช้
3. การประเมินผลหลักสูตร

2. การนำหลักสูตรท้องถิ่นไปใช้

การนำหลักสูตรท้องถิ่นไปใช้เป็นขั้นตอนที่สำคัญขั้นหนึ่งของการพัฒนาหลักสูตร ซึ่งเป็นหน้าที่ของโรงเรียนโดยตรงที่จะนำหลักสูตรนี้ไปสู่การปฏิบัติ และในการวิจัยนี้เพื่อให้เกิดความเข้าใจจะได้กล่าวถึงความหมายของการนำหลักสูตรท้องถิ่นไปใช้ดังนี้

ความหมายของการนำหลักสูตรท้องถิ่นไปใช้

การนำหลักสูตรไปใช้ได้นักการศึกษาให้ความหมายต่าง ๆ ดังนี้

โบซอง (Beauchamp) (สันต์ ธรรมบำรุง, 2527:168 อ้างถึงใน ชนะชนิษฐ สุรมิตรไมตรี, 2527:29) กล่าวถึงการนำหลักสูตรไปใช้ว่า “หมายถึง การนำหลักสูตรไปปฏิบัติโดยประกอบด้วยกระบวนการที่สำคัญคือการแปลงหลักสูตรไปสู่การสอน การจัดสภาพแวดล้อมให้ครูได้มีการพัฒนาการเรียนการสอน การนำหลักสูตรไปใช้เป็นแนวทางที่จะนำตัวหลักสูตรซึ่งเปรียบเสมือนภาค

ทฤษฎีไปสู่การปฏิบัติ จะให้ได้ผลและมีประสิทธิภาพประสิทธิผลนั้น บุคคลที่สำคัญยิ่งได้แก่ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนจะต้องศึกษาเข้าใจในตัวหลักสูตรอย่างถ่องแท้ ต้องรู้จักวิธีการขยายหลักสูตรมาสู่ชั้นเรียน”

กรมวิชาการ (2534) กล่าวว่า การดำเนินการใช้หลักสูตรเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ผู้เกี่ยวข้องกับการศึกษาทุกระดับจะต้องให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่ โรงเรียนเป็นหน่วยงานปฏิบัติที่สำคัญที่สุด ผู้บริหารจะต้องศึกษาหลักสูตร เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับจุดหมายของหลักสูตร สามารถชี้แนะแนวทางในการปรับหลักสูตร การพัฒนาการเรียนการสอน การนิเทศการศึกษา การบริหารหลักสูตร การประเมินผลเพื่อยกมาตรฐานวิชาการโรงเรียน ตลอดจนการประชาสัมพันธ์หลักสูตรให้ผู้ที่เกี่ยวข้องเกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวปฏิบัติในโรงเรียน และต้องจัดให้สอดคล้องกับสภาพความต้องการของหลักสูตรในการช่วยให้หลักสูตรบรรลุจุดหมายนั้น สิ่งที่จะต้องคำนึงถึงมีดังนี้

1. การจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้เอื้อต่อการใช้หลักสูตร
2. การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน
3. การจัดทำกำหนดการสอน และตารางสอน
4. การจัดชั้นเรียน
5. การนิเทศติดตามและประเมินผลการใช้หลักสูตรของโรงเรียน
6. การส่งเสริมงานทางด้านวิชาการ
7. แนวปฏิบัติในห้องเรียน

นักการศึกษาของไทยได้ให้ความหมายของการนำหลักสูตรไปใช้ว่า การนำหลักสูตรไปใช้เป็นขั้นตอนของการนำเอาหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติหรือไปสู่การเรียนการสอนในโรงเรียน การนำหลักสูตรไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพ จะต้องอาศัยกิจกรรมและกระบวนการต่างๆ หลายประเภท เช่น การจัดทำเอกสารและคู่มือการใช้หลักสูตร การเตรียมบุคลากร การบริหารและการบริการหลักสูตร การดำเนินการสอนตามหลักสูตร การนิเทศและติดตามผลการใช้หลักสูตร สัจด์ อุทรานันท์ (2527) และสุมิตร คุณานุกร (2523) กล่าวว่า การนำหลักสูตรไปใช้ประกอบด้วยกิจกรรม 3 ประเภทคือ การแปลงหลักสูตรไปสู่การสอน การจัดปัจจัยและสภาพต่าง ๆ ภายในโรงเรียนให้หลักสูตรบรรลุถึงเป้าหมาย และการสอนของครู

การใช้หลักสูตรนั้นประกอบด้วยกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งปฏิบัติเกี่ยวข้องกันโดยบุคคลหลายฝ่าย คือ

1. การบริหาร ได้แก่ การจัดการให้มีการดำเนินกิจกรรมไปตามหลักสูตรรวมทั้ง การสนับสนุนช่วยเหลือด้านงบประมาณ บุคลากร และวัสดุอุปกรณ์แก่โรงเรียน
  2. การนิเทศติดตามผล ได้แก่ การช่วยเหลือแนะนำทางวิชาการ เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมต่างๆในโรงเรียนเป็นไปตามหลักสูตร รวมทั้งการตรวจสอบและประเมินผลการปฏิบัติงานของโรงเรียน
  3. การเรียนการสอน ได้แก่ การจัดกิจกรรมโดยครูและนักเรียน เพื่อให้นักเรียนได้รับความรู้ความเข้าใจ มีความสามารถ ความคิด มีคุณธรรม และมีลักษณะนิสัยตามจุดหมายของหลักสูตร
  4. การจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน ได้แก่ การจัดกิจกรรมและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ภายในโรงเรียนนอกเหนือจากการเรียนการสอน
  5. การวัดผลการเรียน ได้แก่ กระบวนการตรวจสอบนักเรียนว่าได้ไปถึงจุดหมายปลายทางที่หลักสูตรต้องการหรือไม่เพียงใด และบอกว่ามีส่วนใดที่บกพร่องต้องแก้ไขปรับปรุงต่อไป
- ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539) กล่าวถึง การนำหลักสูตรไปใช้ในระดับท้องถิ่นมีงานหลักที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตรอยู่ 2 งาน คือ

1. งานบริหารหลักสูตร มีกิจกรรมสำคัญคือ ศึกษาวิเคราะห์และทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรและเอกสารหลักสูตร การเตรียมบุคลากรภายในโรงเรียน การจัดครูเข้าสอน การจัดตารางสอน การจัดแผนการเรียน การจัดบริการวัสดุหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ แก่ผู้ใช้หลักสูตร (เช่น อาคารสถานที่ งบประมาณ การบริการห้องสมุด เป็นต้น) การนิเทศติดตามและประเมินผลการใช้หลักสูตร การประชาสัมพันธ์หลักสูตรแก่ผู้ปกครองและชุมชน
2. งานสอน เป็นการนำหลักสูตรที่วางแผนไว้ไปสู่การสอน ซึ่งเป็นหน้าที่โดยตรงของครูผู้สอนที่จะให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมตามที่ได้ระบุไว้ในหลักสูตร มีกิจกรรมที่สำคัญคือ การทำความเข้าใจในหลักสูตรแม่บท และปรับหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น การวางแผนการสอน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและกิจกรรมเสริมหลักสูตร การพัฒนาและใช้สื่อการเรียนการสอน การจัดสอนซ่อมเสริม การวัดและประเมินผลการเรียนรู้

จากแนวคิดของนักการศึกษาดังกล่าว จะเห็นว่า งานหรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับ การใช้หลักสูตรให้บรรลุจุดมุ่งหมายนั้นสามารถจัดเป็นงานใหญ่ ๆ ได้ 2 งานหลัก ดังนี้

1. การบริหารหลักสูตร

เป็นกระบวนการนำหลักสูตรไปให้ถึงผู้เรียน โดยต้องอาศัยความสามารถของ ผู้บริหารและระบบการจัดการที่ดี จะเอื้อต่อการสอนของครูและการเรียนของนักเรียน โดยมีกิจกรรม ที่สำคัญ ดังนี้

1.1 การเตรียมบุคลากรในโรงเรียนซึ่งเป็นผู้ใช้หลักสูตร จะเตรียมได้หลายวิธี เช่น การจัดประชุมสัมมนาเพื่อสร้างความเข้าใจ การอบรม การประชุมปฏิบัติการ (ธารง บัวศรี, 2531) รวมถึงการส่งไปศึกษาคูงาน การให้มีการปรึกษาก่อนเปิดภาคเรียน (กิตติมา ปรีดีศิลป, 2532) การ จัดเอกสารและคู่มือการปฏิบัติงานให้เพียงพอเพื่อให้ครูได้ศึกษาเพิ่มพูนความรู้ ความชำนาญ และ ความสามารถของตน พร้อมทั้งรวบรวมอุปกรณ์และแหล่งทรัพยากร ตลอดจนวิทยากรที่สามารถจะ ส่งเสริมการเรียนได้ (บุญเรียงและคณะ, 2543)

1.2 การจัดครูเข้าสอน ครูเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในการนำหลักสูตรไปใช้ โดยทั่วไปผู้บริหารแต่ละโรงเรียนจะเป็นผู้พิจารณาตามที่ วิชัย วงษ์ใหญ่ (2525) ได้กล่าวว่าครูเป็นผู้ที่ จัดประสบการณ์การเรียนของเด็ก เตรียมเด็กเพื่อดำเนินชีวิตไปสู่การเปลี่ยนแปลงของสังคม ฉะนั้น การเลือกและจัดครูเข้าทำการสอนจึงควรระมัดระวัง เพราะครูแต่ละคนจะมีบทบาทอย่างมากต่อ การเรียนรู้ของเด็กและหลักสูตรจะบรรลุจุดมุ่งหมายหรือไม่อยู่ที่ครูเป็นส่วนใหญ่ ถ้าเมื่อใดการบริหาร หลักสูตรมองข้ามจุดนี้ไป การพัฒนาหลักสูตรและการพัฒนาการสอนก็จะพัฒนาเพียงครั้งเดียว ไม่ สามารถทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ เป็นการเสียเวลาเสียแรงงานและเสียงบประมาณที่ใช้ไป ดังนั้นการจัดครูเข้าสอนควรดำเนินการดังนี้ (สังัด, 2532 ; ปรียาพร, 2535 อ้างถึงใน บุญเรียงและ คณะ, 2543)

1.2.1 สํารวจความพร้อมของครูในโรงเรียน

1.2.2 สํารวจภาระงานของครูผู้สอน

1.2.3 สํารวจคุณสมบัติของครูผู้สอน เช่น วุฒิ ประสบการณ์

ความชำนาญในด้านการสอนแต่ละวิชา

1.2.4 จัดตามความพร้อมของครูผู้สอน เช่น จัดตามวุฒิการศึกษา จัดตามความสนใจและความถนัด และจัดตามความรู้ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์

1.2.5 เป็นผู้เข้าใจจุดหมาย หลักการ และโครงสร้างของหลักสูตร แผนการสอน และกำหนดการสอนมีความรู้ความเข้าใจกระบวนการเรียนการสอน สื่อการเรียน การสอน การวัดและประเมินผล และเป็นผู้มีความพร้อมที่จะปรับปรุงวิธีสอนให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น โรงเรียนและนักเรียน

1.3 การจัดตารางสอน ตารางสอนเป็นเอกสารที่นำเอากำหนดการสอนที่ประกอบด้วยกิจกรรมของแต่ละรายวิชามาจัดลำดับ กำหนดคาบเวลาให้เหมาะสมใน 1 สัปดาห์ ตามแนวทางของหลักสูตรที่เป็นกระบวนการลำดับก่อนหลังและหลักการพัฒนาของผู้เรียน (อินทรีย์ บัวสมบุญ, 2536) และวิชัย วงษ์ใหญ่ (2523) ได้กล่าวว่า การจัดตารางสอนควรคำนึงถึงการเรียนรู้วิชาต่าง ๆ ไม่ควรใช้เวลาเท่า ๆ กัน เพราะระดับความยากง่ายของแต่ละวิชามันแตกต่างกันและช่วงการเรียนต้องเป็นไปเพื่อส่งเสริมพัฒนาการของผู้เรียนให้เหมาะสมกับวัยและความสามารถของผู้เรียน อัตราเวลาเรียนในแต่ละภาคเรียนแต่ละปีการศึกษาและชั่วโมงสอนของครูรวมทั้งการใช้อาคารสถานที่อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับบุญเรียงและคณะ (2543) ที่กล่าวว่า การจัดตารางสอนควรคำนึงถึงหลักในการจัดต่อไปนี้

1.3.1 จะต้องบรรจุวิชาเรียนและเวลาเรียนให้ครบตามที่หลักสูตรกำหนดไว้

1.3.2 กำหนดเวลาเรียน โดยแบ่งเป็นจำนวนคาบของแต่ละวิชาและแต่ละระดับตามความเหมาะสม ไม่ควรใช้จำนวนคาบเท่ากันหมดทุกวิชา วิชาใดที่มีความสำคัญจะจัดจำนวนคาบมากกว่าบางวิชาพอสมควรเป็นไปได้ และต้องคำนึงถึงความสนใจและจิตวิทยาของนักเรียนในแต่ละระดับด้วย

1.3.3 กำหนดวิชาที่เรียนลงแต่ละคาบวิชา โดยคำนึงถึงความเหมาะสมหรือธรรมชาติของแต่ละรายวิชาเพื่อเอื้ออำนวยต่อการเรียนของนักเรียน ไม่ให้เกิดความเครียดหรือเหนื่อยเกินไป เช่น คณิตศาสตร์ควรอยู่ตอนเช้าหรือคาบแรกของตอนเช้าหรือตอนบ่าย กลุ่มประสบการณ์พื้นฐานอาชีพหรือกลุ่มงานพื้นฐานอาชีพควรอยู่คาบสุดท้ายของตอนเช้าหรือตอนบ่าย

1.3.4 วิชาที่ใช้ความคิดมากไม่ควรอยู่ซ้อนกันหลายคาบในวันเดียวกัน

1.3.5 วิชาที่มีการปฏิบัติมาก ๆ ควรจัดเป็น 2 คาบต่อวัน เช่น วิทยาศาสตร์ในระดับมัธยมศึกษา หรือกลุ่มประสบการณ์พื้นฐานอาชีพในระดับประถมศึกษา

1.3.6 ควรจัดวิชาที่เป็นทฤษฎีและมีการคำนวณไว้ในภาคเช้ามากกว่าภาคบ่าย เพราะตอนบ่ายอาจมีอากาศร้อน หรือเครื่องปรับอากาศในคอนเซียมามากแล้ว

1.3.7 การจัดวางวิชาในแต่ละคาบของแต่ละวันต้องสัมพันธ์กับเวลาของครูผู้สอน เช่น ความสะดวกที่จะสอน การมีเวลาว่างตรงกันเพื่อการประชุมหารือกันในกลุ่ม

1.3.8 ควรเฉลี่ยปริมาณชั่วโมงของผู้สอนให้เท่าเทียมกัน

1.4 การจัดบริการวัสดุหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน การจัดทำกำหนดการสอน ประเมินการสอน แผนการสอน คู่มือครู แบบเรียน และสื่อการสอนเป็นสิ่งที่ต้องจัดทำ แผนการสอนจะช่วยให้ครูเห็นแนวทางในการเลือกกิจกรรมให้กับเด็ก กิจกรรมอะไรที่จะทำให้เด็กอยากเรียนควรมีการจัดทำสื่อการสอนครอบคลุมเนื้อหาสาระ ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามความสามารถและความสนใจ (วิชัย วงษ์ใหญ่, 2523) ซึ่งโรงเรียนควรจัดบริการวัสดุหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอนให้แก่ครูหรือผู้ใช้หลักสูตรด้วยเนื่องจากวัสดุหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอนจะช่วยให้ครูผู้สอนสามารถใช้หลักสูตรได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นสิ่งที่ช่วยให้การถ่ายทอดหรือการสอนเป็นรูปธรรมเข้าใจง่ายขึ้น วัสดุหลักสูตรมีหลายประเภท ได้แก่ สิ่งพิมพ์ เช่น คู่มือหลักสูตร แผนการสอน นอกจากนี้อาจอยู่ในรูปของแผ่นภาพ แผนภูมิ แถบบันทึกเสียง สไลด์ ภาพยนตร์ ฯลฯ ด้านสื่อการเรียนการสอนแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ (1) ประเภทวัสดุ ได้แก่ แผ่นภาพ สไลด์ ฯลฯ (2) ประเภทอุปกรณ์ ได้แก่ กล้องถ่ายรูป เครื่องฉายข้ามศีรษะ เครื่องรับโทรทัศน์ เครื่องคอมพิวเตอร์ ฯลฯ (3) ประเภทกระบวนการ วิธีการ และกิจกรรม ได้แก่ การสอนเป็นคณะกรรมการศึกษานอกสถานที่ การทดลอง การแสดงบทบาทสมมุติ ฯลฯ (บุญเรียงและคณะ, 2543)

1.5 การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ แก่ผู้ใช้หลักสูตร เป็นสิ่งสำคัญที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนการสอน เช่น การจัดอาคารสถานที่ สิ่งแวดล้อมภายในห้องเรียนและภายนอกห้องเรียนงบประมาณ การบริการห้องสมุด ฯลฯ ที่จะส่งผลให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ และบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่หลักสูตรได้กำหนดไว้

1.6 การนิเทศติดตามและประเมินผลการใช้หลักสูตร ในระหว่างการใช้หลักสูตรนั้น จะต้องมี การนิเทศติดตามผลการใช้หลักสูตรในโรงเรียนว่าได้ดำเนินการด้วยความถูกต้อง มีปัญหาใดเกิดขึ้นหรือไม่ หากมีปัญหาก็ได้หาทางแก้ไขและให้คำแนะนำช่วยเหลือแก่ครูผู้สอน หลักสูตร เพื่อให้ครูดำเนินการใช้หลักสูตรได้อย่างถูกต้อง การนิเทศการใช้หลักสูตรหรือนิเทศการจัดการเรียนการสอนต้องคำนึงถึงหลักสำคัญของการนิเทศว่า เป็นกระบวนการทำงานร่วมกันเพื่อให้ คำแนะนำช่วยเหลือ ไม่ใช่เป็นการตรวจสอบเพื่อจับผิด (ใจทิพย์, 2539:155) กิจกรรมและเทคนิค ต่าง ๆ ที่สถานศึกษาอาจจะเลือกจัดให้เหมาะสมกับปัญหาที่เกิดขึ้นในการใช้หลักสูตร ได้แก่ การประชุม

การฝึกอบรม การประชุมปฏิบัติการ การจัดป้ายนิเทศ การจัดมุมหนังสือ การให้คำปรึกษาแนะนำ การสาธิตการสอน การไปเยี่ยมชมโรงเรียนอื่น การศึกษาค้นคว้าวิจัยทดลอง การจัดนิทรรศการ การให้ไปฝึกงาน การใช้กลุ่มสร้างเสริมคุณภาพและการสังเกตการสอน (อินทรีย์, 2536)

1.7 การประชาสัมพันธ์หลักสูตรแก่ผู้ปกครองและชุมชน วิชัย วงษ์ใหญ่ (2523) ได้กล่าวว่า ควรมีการประชาสัมพันธ์การใช้หลักสูตรกับผู้ปกครอง คณะกรรมการศึกษาและประชาชน ในชุมชน เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันว่าผู้เรียนจะเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างไรบ้าง มีเจตคติและค่านิยมในเรื่องใดบ้าง การประชาสัมพันธ์หลักสูตรควรกระทำอย่างต่อเนื่อง และในแต่ละครั้งไม่ควรนานเกินไปเพราะจะทำให้เกิดความเบื่อหน่าย โดยบุญเรียงและคณะ (2543:41) ได้กล่าวถึง การประชาสัมพันธ์หลักสูตร มีแนวดำเนินการดังนี้

- 17.1 แต่งตั้งผู้รับผิดชอบการประชาสัมพันธ์หลักสูตร
- 17.2 กำหนดวัตถุประสงค์ที่จะประชาสัมพันธ์หลักสูตร
- 17.3 กำหนดกลุ่มเป้าหมาย เช่นครู นักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน
- 17.4 กำหนดช่วงระยะเวลาที่เหมาะสม
- 17.5 กำหนดสื่อและเทคนิคต่าง ๆ
- 17.6 กำหนดงบประมาณในการดำเนินงาน
- 17.7 ติดตามประเมินผลการประชาสัมพันธ์

ส่วนวิธีการประชาสัมพันธ์อาจทำได้โดยใช้วิธีการ (1) ประชุมผู้ปกครองนักเรียน (2) จัดทำป้ายประกาศโฆษณา (3) แจกเอกสารแผ่นพับ (4) การเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลไปยังโรงเรียนอื่น (5) การใช้เสียงตามสาย (6) การเยี่ยมบ้านนักเรียน (7) การบอกกล่าวเล่าต่อ

2. งานสอน

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539:148) กล่าวว่าครูเป็นตัวจักรที่สำคัญที่สุดในการนำหลักสูตรไปใช้ การเอาใจใส่ต่อการสอนของครู การสอนให้สอดคล้องกับความมุ่งหมายของหลักสูตร และการเลือกวิธีการสอนที่เหมาะสม ฯลฯ เหล่านี้เป็นปัจจัยที่สำคัญที่จะส่งผลให้การนำหลักสูตรไปใช้ได้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการ โดยมีกิจกรรมที่สำคัญ คือ

2.1 การวางแผนการสอน เป็นส่วนที่สำคัญมาก ในการแปลงหลักสูตรไปสู่การสอน เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่เป็นสำหรับการสอนและนำข้อมูลที่ได้มาจัดทำกำหนดการสอนและแผนการสอน/บันทึกการสอน ซึ่งประกอบด้วยการวางแผนระยะยาว และการวางแผนระยะสั้น การดำเนินการดังกล่าวจะช่วยให้การสอนดำเนินไปอย่างราบรื่น

การจัดทำกำหนดการสอน คือเอกสารที่กำหนดเนื้อหาสาระของแผนการสอน ที่จะสอนตลอดปีหรือตลอดภาคเรียนว่าจะสอนเรื่องใด ตอนใด กิจกรรมใดที่ต้องสอนก่อนและหลัง ใช้เวลาในแต่ละเรื่องมากน้อยเพียงใด จะช่วยให้การสอน สอน ได้ครบถ้วนตามหลักสูตรกำหนด

แผนการสอน/บันทึกการสอน เป็นเอกสารที่จัดทำขึ้นเพื่อเป็นแนวทางสำหรับ ครูผู้สอนในการนำหลักสูตรไปใช้ในห้องเรียน การเตรียมตัวของครูผู้สอนด้วยการทำบันทึกการสอน อย่างละเอียด จะช่วยให้มีความพร้อมในการสอน เกิดความมั่นใจในตนเอง สามารถจัดกิจกรรม การเรียนการสอนได้ตามลำดับอย่างมีประสิทธิภาพ (รัชนีวัลย์ จุลบาท, 2539:36)

2.2 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เป็นการนำหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติใน ห้องเรียน สัจจ อูทรานันท์ (2532) กล่าวว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งจัดขึ้น โดยครูผู้สอน เพื่อให้สนองเจตนารมณ์ของหลักสูตร เป็นส่วนหนึ่งของการนำหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติจริง จำเป็น ต้องเริ่มจากการพิจารณาจุดมุ่งหมายของหลักสูตรที่กำหนดไว้ในแผนการสอน พิจารณาเลือกกิจกรรม ที่สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายและเห็นว่าจะก่อให้เกิดความรู้หรือประสบการณ์ สามารถทำให้บรรลุ จุดมุ่งหมายหลักสูตรได้ง่ายที่สุด เร็วที่สุด ประหยัดทั้งเวลา แรงงาน และค่าใช้จ่าย นอกจากนี้ หน่วยศึกษานิเทศก์กรมสามัญศึกษา (2535) ได้กล่าวถึงการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนว่าต้องจัด การเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ให้ผู้เรียนค้นพบคำตอบด้วยตนเอง ได้ฝึกทักษะเป็นรายบุคคลและรายกลุ่มและเป็นการสอนที่มีการใช้ทรัพยากรท้องถิ่น

2.3 การวัดและประเมินผลการเรียน กรมวิชาการ (2538) กล่าวถึงความสำคัญของการประเมินผลว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับบุคคลหลายฝ่ายในแง่มุมต่าง ๆ ดังนี้ (1) ผู้เรียน เป็นการประเมิน เพื่อการปรับปรุงแก้ไขการเรียนของคน พร้อมทั้งช่วยให้ผู้เรียนได้มีการวางแผนระยะยาวในการศึกษา ต่อหรือประกอบอาชีพ (2) ผู้ปกครอง เพื่อให้ผู้ปกครองได้รู้ความก้าวหน้าของนักเรียนใน ความปกครอง และช่วยให้เกิดการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างทางบ้านกับโรงเรียน (3) ครูผู้สอน ผลจาก การประเมินจะช่วยให้ครูสามารถให้ความช่วยเหลือนักเรียนได้ถูกต้อง เช่น เลือกวิธีการสอนใหม่ เลือก ใช้สื่อการเรียนการสอน หรือปรับกระบวนการเรียนการสอน (4) ฝ่ายแนะแนว การประเมินผลจะช่วยให้ การทำงานของบริการแนะแนวในโรงเรียน (5) ผู้บริหารจะทำให้ได้ข้อมูลเพื่อนำไปสู่การปรับปรุง ส่งเสริมสภาพการเรียนการสอนให้แก่ครู และใช้เป็นข้อมูลในการปฐมนิเทศครูใหม่ ซึ่งชนิดของการประเมิน แบ่งออกเป็น 3 ชนิด (บุญเรียงและคณะ, 2543) คือ

2.3.1 การประเมินผลก่อนเรียน

2.3.2 การประเมินผลระหว่างภาค

2.3.3 การประเมินผลปลายภาค

สำหรับวิธีการวัดและประเมินผลการเรียนของนักเรียนมีอยู่หลายวิธีเช่น การทดสอบ การสังเกตของครู การเขียนรายงานของนักเรียน การตรวจสอบสมุดบันทึกรายงาน หรือจากการแสดงออก ในลักษณะต่าง ๆ ของนักเรียน เช่น การสาธิต การแสดงการพูดหน้าชั้นเรียน นอกจากนี้ครูอาจจะใช้ วิธีการสัมภาษณ์ การถาม-ตอบ การตรวจดูผลงานที่นักเรียนได้ปฏิบัติจากแฟ้มสะสมงาน เป็นต้น

3. การประเมินผลหลักสูตร

3.1 ความหมายและวัตถุประสงค์ของการประเมินผลหลักสูตรท้องถิ่น

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539:191) ได้กล่าวว่า ความหมายของการประเมินผลหลักสูตรมีความหมายถึงการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล แล้วนำข้อมูลมาใช้ในการตัดสินใจข้อบกพร่องหรือปัญหาเพื่อหาทางปรับปรุงแก้ไขส่วนประกอบทุกส่วนของหลักสูตรให้มีคุณภาพดียิ่งขึ้นหรือตัดสินใจคุณค่าของหลักสูตรนั้น ๆ ซึ่ง ชำรง บัวศรี (2531) ได้กล่าวถึง การประเมินผลการใช้หลักสูตรว่าเป็น การประเมินผลในขั้นปฏิบัติการ (Implementing) การประเมินผลประเภทนี้เริ่มขึ้นหลังจากที่นำ หลักสูตรหรือโครงการที่จัดทำขึ้นไปใช้ในสภาพที่เป็นจริง จุดมุ่งหมายของการประเมินประเภทนี้ก็เพื่อส่งข้อมูลป้อนกลับ (Feedback) มาให้ผู้ปฏิบัติงานซึ่งจำแนกจุดมุ่งหมายได้ 3 ประการคือ (1) เพื่อตรวจสอบหาข้อบกพร่อง หรือทำนายข้อบกพร่องที่จะเกิดขึ้น (2) ให้ข้อมูลต่าง ๆ เพื่อเป็นประโยชน์ในการตัดสินใจของผู้ปฏิบัติงาน (3) เพื่อเป็นประโยชน์ในการเก็บหลักฐานในการปฏิบัติงาน

นอกจากนี้ มีนักวิชาการได้ให้ความหมายของการประเมินผลหลักสูตร คือ สุมิตร คุณานุกร (2523) และวิชัย วงศ์ใหญ่ (2524) กล่าวว่า การประเมินผลหลักสูตรหมายถึง การพิจารณาหาคำตอบเกี่ยวกับคุณค่าของหลักสูตรว่า สัมฤทธิ์ผลตามที่ได้ตั้งจุดมุ่งหมายไว้หรือไม่ มากน้อยเพียงใด โดยใช้ผลจากการวัดในแง่มุมต่างๆ เพื่อตัดสินใจสัมฤทธิ์ผลของหลักสูตร โดยมีขอบเขต คือ (1) การวิเคราะห์ตัวหลักสูตร (2) การวิเคราะห์กระบวนการของการนำหลักสูตรไปใช้ (3) การวิเคราะห์สัมฤทธิ์ผลในการเรียนของนักเรียน (4) การวิเคราะห์โครงการประเมินผลหลักสูตร

การที่โรงเรียนจะจัดการศึกษาให้ผู้เรียนบรรลุตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรได้นั้น ควร มีการประเมินผลหลักสูตรและนำผลการประเมิน ไปใช้ปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา โดยอาจดำเนินการ ดังนี้ (กรมวิชาการ, 2534)

3.1.1 กำหนดให้การประเมินผลหลักสูตรเป็นกิจกรรมของทุกฝ่ายและทุกงาน

3.1.2 สร้างความเข้าใจการประเมินผลหลักสูตรด้วยตนเอง ให้เกิดขึ้นกับคณะครูใน

โรงเรียน

- 3.1.3 มอบหมายงานการประเมินผลแต่ละด้านให้ผู้ปฏิบัติงานดำเนินการตามระยะเวลา
- 3.1.4 ดำเนินการประเมิน
- 3.1.5 สรุปผลการประเมินของผู้ปฏิบัติงาน
- 3.1.6 นำผลการประเมินมาใช้ในการปรับปรุงและพัฒนางานของโรงเรียน

2.4 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

2.4.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม

นักการศึกษาให้ความหมายของการมีส่วนร่วม ดังนี้

เจมส์ คี บีนทอน (2527 อ้างใน ศรีนทร์ทิพย์ จานศิลา ,2540:18) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า “เป็นการเข้าร่วมกิจกรรมของชาวบ้านตามที่หน่วยงานของรัฐหรือเอกชนจัดขึ้น และชาวบ้านเป็นผู้เสนอโดยมีการเข้าร่วมในหลายระดับ เช่น การเข้าร่วมในการฟังเฉย ๆ ฟังและออกความคิดเห็น ตลอดจนร่วมในการวางแผน และมีผู้เข้าร่วมตั้งแต่ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน และชาวบ้านทั่วไป”

William Erwin (1976, อ้างถึงใน กิตติ ตันธา, 2536) ได้ให้แนวคิดการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมว่า “หมายถึงกระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการพัฒนาร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ แก้ปัญหาของตนเอง ใช้ความคิดสร้างสรรค์และความชำนาญของประชาชน ร่วมกับการใช้วิทยาการที่เหมาะสมในการแก้ปัญหา”

อดิน รพีพัฒน์ (2537) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า “เป็นการให้ประชาชนเป็นผู้คิดค้นปัญหา เป็นผู้ที่ทำทุกอย่าง ซึ่งไม่ใช่การกำหนดจากภายนอกแล้วให้ประชาชนเข้ามาร่วมในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หากแต่ทุกอย่างจะต้องเป็นเรื่องของประชาชนที่จะคิดขึ้นมา”

ไพรัตน์ เจริญรินทร์ (2527, อ้างใน ศรีนทร์ทิพย์ จานศิลา ,2540:18) ได้ให้ความหมายและหลักการสำคัญเกี่ยวกับนโยบายการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาว่า “หมายถึง กระบวนการที่รัฐบาลทำการส่งเสริม ชักนำ และสร้างโอกาสให้กับประชาชนในชุมชน ทั้งส่วนบุคคล กลุ่มชน ชุมชน สมาคม และองค์กรอาสาสมัครให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องรวมกัน”

กรรณิกา ชมดี (2524) ให้คำจำกัดความการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า หมายถึงความร่วมมือของประชาชน ไม่ว่าจะของปัจเจกชน บุคคล หรือกลุ่มคนที่เห็นพ้องต้องกัน และเข้ามารับผิดชอบเพื่อการดำเนินการพัฒนา และการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ต้องการโดยการกระทำผ่านกลุ่ม หรือองค์กรเพื่อให้บรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์

ปรัชญา เวสารัชช์ (2530) ให้ความหมาย การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นและชนบทว่า หมายถึง การที่ประชาชนหรือชุมชน หรือองค์กรของประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนาท้องถิ่นและชนบทในขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งหรือทุกขั้นตอน ในรูปแบบของการตัดสินใจในการกำหนดชีวิตของตน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อที่จะพัฒนาหรือยกระดับขีดความสามารถของคนในการจัดการเกี่ยวกับทรัพยากร และปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคมเพื่อประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตในทุก ๆ ด้านของคนที่เป็นอยู่ให้ดีขึ้นกว่าเดิม

ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์ (2527) ได้สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า การมีส่วนร่วมคือการที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของคนในการจัดการควบคุมการใช้และการกระจายทรัพยากรที่มีอยู่เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคมตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกของสังคม ในการมีส่วนร่วมประชาชนได้พัฒนาการรับรู้และภูมิปัญญาซึ่งแสดงออกในการตัดสินใจในการกำหนดชีวิตของคนอย่างเป็นตัวของตัวเอง

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์ (Mental And Emotional Involvement) ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม (Group Situation) ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้กระทำการให้ (Contribution) บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น กับทั้งทำให้เกิดความรู้สึกมีส่วนร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าวด้วย นอกจากความหมายข้างต้นนี้แล้ว นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ ยังได้สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมไว้อีกนัยหนึ่งในรูปของสมการว่า

การมีส่วนร่วม = ความร่วมมือร่วมใจ + การประสานงาน + ความรับผิดชอบ

Participation = Cooperation + Coordination + Responsibility

โดยให้ความหมายของความร่วมมือร่วมใจว่า หมายถึง ความตั้งใจของบุคคลที่จะมาทำงานร่วมกัน เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่ม

การประสานงาน หมายถึง ห่วงเวลาและลำดับเหตุการณ์ที่มีประสิทธิภาพ ในการกระทำการกิจกรรมหรือการงาน

ความรับผิดชอบ หมายถึง ความรู้สึกผูกพันในการกระทำงานและในการทำให้เชื่อถือไว้วางใจ

จากการให้ความหมายของการมีส่วนร่วมข้างต้น สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การรวมกันของบุคคลต่างๆ ทั้งประชาชน ภาครัฐบาล ภาคเอกชน ที่ร่วมดำเนินการ ร่วมฟัง ร่วมคิด ร่วมออกความคิดเห็น ร่วมสำรวจปัญหา ร่วมลงทุน ร่วมรับผลประโยชน์ ตัดสินใจ ใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการดำเนินงาน และร่วมแก้ไขปัญหาในชุมชนของตน

4.2 รูปแบบของการมีส่วนร่วม

อकिन รพีพัฒน์ (2538:188) ได้กล่าวถึงรูปแบบของการมีส่วนร่วม ซึ่งอาจจำแนกได้ 3 ประการ ตามลักษณะของการมีส่วนร่วม คือ

4.2.1 การที่ประชาชนมีส่วนร่วมโดยตรง (Direct Participation) โดยผ่านองค์กรจัดตั้งของประชาชน

4.2.2 การที่ประชาชนมีส่วนร่วมทางอ้อม (Indirect Participation) โดยผ่านองค์กรผู้แทนของประชาชน เช่น กรรมการของกลุ่ม หรือชุมชน

4.2.3 การที่ประชาชนมีส่วนร่วมโดยการเปิดโอกาสให้ (Open Participation) โดยผ่านองค์กรที่ไม่ใช่ผู้แทนของประชาชน เช่น สถาบัน หรือหน่วยงานที่เชิญชวน หรือเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเมื่อไรก็ได้ตลอดเวลา

กรรณิกา ชมดี (2524 : 13) ได้สรุปรูปแบบในการพิจารณาการมีส่วนร่วม เพื่อใช้ในงานวิจัย เรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีผลต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจ : ศึกษาเฉพาะกรณีโครงการสารภี ตำบลท่าช้าง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี โดยแบ่งการมีส่วนร่วมเป็น 10 แบบ คือ

1. การมีส่วนร่วมประชุม (Attendance at Meetings)
2. การมีส่วนร่วมในการออกเงิน (Financial Contribution)
3. การมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ (Membership on Committees)
4. การมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ (Position of Leadership)
5. การมีส่วนร่วมสัมภาษณ์ (Interviewer)
6. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ชักชวน (Solicitor)
7. การมีส่วนร่วมเป็นผู้บริโภค (Customers)
8. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่มหรือผู้เริ่มการ (Entrepreneur)
9. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ใช้แรงงาน (Employers)
10. การมีส่วนร่วมออกวัสดุอุปกรณ์ (Material Contribution)

ศิริกาญจน์ โกสุมภ์ (2542:189) ได้กล่าวถึงแบบของการมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียน ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียนแบบชายขอบ (Marginal participation) เป็นลักษณะการร่วมมือหรือการทำกิจกรรมร่วมกันระหว่างโรงเรียนและชุมชนที่มีข้อจำกัดอันทำให้การมีส่วนร่วมไม่เต็มที่คือมีน้อยนั่นเอง ข้อจำกัดนี้อาจเกิดจากความสัมพันธ์เชิง

อำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่าง 2 ฝ่าย ฝ่ายหนึ่งรู้สึกว่าตนเองค้อยอำนาจกว่า หรือมีทรัพยากรเชิงอำนาจ เช่น เป็นผู้มีความรู้ที่น้อยกว่าจึงทำให้ไม่ปรารถนาเข้ามามีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ นั่นคือความเข้มข้นของการมีส่วนร่วมน้อย

การมีส่วนร่วมของชุมชนแบบชายขอบเป็นการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองนักเรียนและประชาชนทั่วไปกับโรงเรียน ซึ่งจะเข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมโดยการร่วมงานหรือให้ความร่วมมือ หรือร่วมสนับสนุนโดยอาจจะแสดงความคิดเห็นหรือร่วมกิจกรรมบ้าง แต่ไม่มีการตัดสินใจมอบภาระให้เป็นของฝ่ายโรงเรียน ลักษณะของการมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนกับกลุ่มผู้ปกครองนักเรียนหรือประชาชนทั่วไปมีลักษณะในการมาร่วมงาน ให้ความร่วมมือในการประชุมและให้ความสนับสนุนโดยการบริจาคเงินและสิ่งของ หรือร่วมดำเนินงาน บางครั้งอาจแสดงความคิดเห็นในการดำเนินการบ้าง แต่ก็ไม่มีน้ำหนักเพราะส่วนมากมักจะคล้อยตามการตัดสินใจของกลุ่ม ที่มีอำนาจในการตัดสินใจมากกว่า เช่น กลุ่มของคณะกรรมการโรงเรียนหรือกลุ่มผู้นำในโรงเรียนที่มีอำนาจในการตัดสินใจมากที่สุด ผู้ปกครองของนักเรียนส่วนใหญ่เข้ามามีส่วนร่วมน้อย โดยเฉพาะในเรื่องการออกความคิดเห็นเพื่อเสนอแนะให้โรงเรียนปรับปรุงเรื่องการเรียนการสอนในโรงเรียนเพราะถือว่าหน้าที่ในการจัดการศึกษาเป็นของโรงเรียนและครู หากผู้ปกครองนักเรียนจะแสดงความคิดเห็นหรือเสนอแนะอะไรก็ยังคงว่าจะไม่ถูกหลักการของครูหรือของโรงเรียน

2. การมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียนแบบเป็นบางส่วน (Partial Participation) การมีส่วนร่วมแบบบางส่วน เป็นการเข้ามาเกี่ยวข้องกับของประชาชนในชุมชน หรือกิจกรรมการศึกษาในระดับความเข้มข้นมากกว่าแบบชายขอบ กิจกรรมโดยคณะกรรมการโรงเรียนจึงมีความสำคัญ ที่รัฐถือว่าเป็นนโยบายสำคัญซึ่งสามารถสร้างความชอบธรรมในการจัดการศึกษาของไทย การมีส่วนร่วมแบบเป็นบางส่วนนี้มีลักษณะที่มีส่วนร่วมแบบร่วมริเริ่มงาน มาร่วมงาน ร่วมให้การสนับสนุนด้วยการบริจาคหรือการร่วมมือในการทำงาน โดยมีบทบาทมากกว่าแบบชายขอบ ได้แก่ กลุ่มของคณะกรรมการโรงเรียนสามารถร่วมแสดงความคิดเห็น และร่วมตัดสินใจได้บ้างซึ่งการตัดสินใจนั้นอาจจะไม่สามารถเปลี่ยนแปลงการดำเนินการได้ทั้งหมดก็ตาม แต่อย่างไรก็ตามการคิดริเริ่มกิจกรรมต่าง ๆ ยังคงเริ่มต้นจากฝ่ายโรงเรียน และในการร่วมกิจกรรมสามารถมีส่วนร่วมได้ทุกกิจกรรม ยกเว้นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอน

3. การมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียนแบบสมบูรณ์ (Full Participation) เป็นการมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชน โดยทั้งสองฝ่ายร่วมกันอย่างเข้มข้นและเท่าเทียมกัน ต่างฝ่ายต่างมีอิทธิพลต่อกิจกรรมร่วมกัน ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมได้เต็มที่ เป็นการมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้นำหลักในชุมชน เช่น เจ้าอาวาส ผู้บริหารโรงเรียน ประธานคณะกรรมการโรงเรียน เป็นกลุ่มที่มีบทบาท

ในอันที่จะชี้้นำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชน เป็นแบบแผนของการมีส่วนร่วมและมีอำนาจในการตัดสินใจอย่างเต็มที่ กลุ่มผู้นำชุมชนที่เป็นผู้มีอิทธิพลเพราะมีทรัพยากรทางอำนาจ ทำให้มีบทบาทตามหน้าที่ที่เป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน จะเป็นผู้ดำเนินการริเริ่มงาน ผู้คิดงาน ร่วมดำเนินการร่วมสนับสนุน ร่วมงานและร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ร่วมแสดงความคิดเห็นอย่างจริงจังทุกชั้นตอน และมีอำนาจในการตัดสินใจได้มากที่สุด

จากแนวคิดของนักการศึกษาในเรื่องของรูปแบบในการมีส่วนร่วมของชุมชนที่สอดคล้องกับงานวิจัยนี้ คือชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมในรูปแบบของการร่วมฟัง ร่วมคิด ร่วมวางแผนตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติ และร่วมติดตามประเมินผลการใช้หลักสูตรที่โรงเรียนได้ดำเนินการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

4.3 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา โอวาท สุทธนารักษ์ (2828:137) ได้กล่าวว่าแนวนโยบายอีกด้านหนึ่งที่ต้องการให้การศึกษาสอดคล้องกับสภาพ ปัญหาของประชาชนในท้องถิ่นแล้ว ก็ต้องตีความให้ได้ถึงระดับที่ประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เพราะหากประชาชนไม่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดความต้องการทางการศึกษา แม้เพียงในระดับท้องถิ่นของตนแล้ว ก็เป็นอันเลิกกล่าวถึงโอกาสที่การจัดศึกษาจะตอบสนองต่อความต้องการของท้องถิ่นได้ ซึ่งในการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนส่วนใหญ่จะเข้ามาได้ในลักษณะขอการคัดสรรแต่งตั้งตามพระราชบัญญัติคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2523 คือ คณะกรรมการโรงเรียนเพื่อทำหน้าที่คอยให้ความช่วยเหลือในกิจการต่าง ๆ ตามที่โรงเรียนต้องการขอความช่วยเหลือ และเน้นว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาจะต้องหมายถึงการมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น การกำหนดความต้องการทางการศึกษา ตลอดจนการมีส่วนร่วมในการกำหนดหลักสูตรให้สอดคล้องกับความเป็นจริง และการติดตามประเมินผลจากงาน

คณะกรรมการการวางพื้นฐานเพื่อการปฏิรูปการศึกษา (นิชกานต์ บุญเกิด, 2541:11,14) ได้เสนอแนวทางการปฏิรูปการศึกษาในด้านการระดมสรรพกำลังและการลงทุนทางการศึกษาว่า การดึงชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมเป็นเจ้าของและช่วยรับภาระในการจัดการศึกษา อาทิ ระดมผู้รู้มาช่วยสอน โดยเปิดโอกาสให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีคุณสมบัติเหมาะสมมาสอนในสถานศึกษา เปิดโรงงานเพื่อให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติจริง การให้ผู้มีอายุช่วยเหลือเด็กในศูนย์เลี้ยงเด็ก และในด้านการปฏิรูปกระบวนการเรียนการสอนก็เปิดโอกาสให้ประชาชนและท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรและมีการกำหนดมาตรฐานขั้นพื้นฐานของผู้เรียนและสถานศึกษา และที่สำคัญก็คือได้จัด

รูปแบบการบริหารการศึกษาโดยส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผน กำหนด จุดมุ่งหมาย การจัดทำหลักสูตรตลอดจนการตรวจสอบคุณภาพ เพื่อให้เด็กและเยาวชนได้รับการศึกษาที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต

รายงานการวิจัยประกอบการร่างพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ใน ประเด็นเกี่ยวกับ บทบาทของชุมชนกับการจัดการศึกษา ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนในการ จัดการศึกษาโดยโครงสร้างกระบวนการเรียนรู้ว่าต้องอาศัยองค์ประกอบ 3 อย่าง ที่มีอยู่แล้วในชุมชน ได้แก่

คน ประกอบด้วย ผู้รู้หรือผู้ทรงภูมิปัญญา ผู้นำชุมชน กลุ่มหรือองค์กร และ ชาวบ้านทั่วไป

ความรู้ ประกอบด้วย ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นและความรู้จากภายนอกหรือ ที่เป็นภูมิปัญญาสากล

ทรัพยากร ประกอบด้วย โภคทรัพย์ เช่น ที่ดิน แหล่งน้ำ พืชและสัตว์ เป็นต้น

การศึกษากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในทุกภาคของประเทศ (คณะกรรมการ การศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน,มปพ.:20) ประกอบด้วย

1. การวิเคราะห์ สังเคราะห์ศักยภาพและปัญหาของชุมชน กระทำอย่างเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ และเชื่อมโยงสิ่งเหล่านี้เข้ากับสังคมไทยตลอดจนสังคมโลก
2. การแสวงหาทางออกที่เหมาะสมและสอดคล้องกับวิถีชีวิต ทางออกนี้อาจได้มา โดยหลายวิธี เช่น การไปมาหาสู่กัน การประชุม-สัมมนา การศึกษาดูงาน และการเรียนรู้ผ่านสื่อ ประเภทต่าง ๆ
3. การสร้างกิจกรรม เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาและแก้ปัญหาที่กำลังประสบอยู่ ซึ่ง อาจเรียกว่ากิจกรรมการเรียนรู้
3. การประเมินผลกิจกรรม และนำผลที่ได้เข้าสู่กระบวนการวิเคราะห์-สังเคราะห์ ศักยภาพ และปัญหาของชุมชน

จากแนวคิดของนักการศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา สามารถสรุปได้ว่า ชุมชนหรือผู้ที่เกี่ยวข้องทางการศึกษามีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดการ ศึกษาของชุมชน ทั้งการร่วมกำหนดหลักสูตรท้องถิ่นและเนื้อหาสาระที่ใช้ในการศึกษา ร่วมในการ คำเนิการสนับสนุนและร่วมรับผลประโยชน์จากการจัดการศึกษา หรืออาจกล่าวได้ว่า มีส่วนร่วม คิด/ร่วมทำ ร่วมให้และใช้ข้อมูลเพื่อการกำหนดเป้าหมาย จัดทำแผนพัฒนา ตรวจสอบ ประเมินผล และปรับปรุงสถานศึกษา

5.การรับรองมาตรฐานคุณภาพการศึกษา

5.1 ความหมายและความสำคัญ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้พัฒนามาตรฐานการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อใช้เป็นกรอบในการประเมินคุณภาพภายนอก และเป็นแนวทางให้หน่วยงานและสถานศึกษามุ่งพัฒนาการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพตามมาตรฐานต่างๆ เพิ่มขึ้น ในการจัดทำมาตรฐานการศึกษาเพื่อเป็นหลักเทียบเคียงในการประเมินคุณภาพการจัดการศึกษานั้น คำว่า “ มาตรฐานการศึกษา ” ที่นิยามในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 (หน้า 3) หมายถึง ข้อกำหนดเกี่ยวกับคุณลักษณะ คุณภาพที่พึงประสงค์และมาตรฐานที่ต้องการให้เกิดขึ้นในสถานศึกษาทุกแห่ง และเพื่อใช้เป็นหลักในการเทียบเคียงสำหรับการส่งเสริม กำกับดูแล การตรวจสอบ การประเมินผลและการประกันคุณภาพการศึกษา

นโยบายการบริหารงานของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนในปีงบประมาณ 2542 (จรัส นองมาก, 2542) ให้ความสำคัญเป็นพิเศษในเรื่องของการดำเนินการให้โรงเรียนในสังกัดได้รับการประกัน และรับรองมาตรฐานคุณภาพการศึกษา จากข้อมูลสรุปผลการสำรวจในช่วงปี 2540 (สุวิมล ว่องวานิช, 2543) โดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติเกี่ยวกับระบบการประเมินคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน คือ มีการประเมินมาตรฐานโรงเรียนในสังกัด จัดทำโครงการรับรองมาตรฐานคุณภาพการศึกษาทุกระดับและทุกประเภท ปรับปรุงเกณฑ์พัฒนาคุณภาพให้สอดคล้องกับนโยบายปฏิรูปการศึกษา โรงเรียนต้องจัดทำธรรมนูญโรงเรียนส่งเสริมการปฏิบัติงานตามธรรมนูญโรงเรียน และรายงานความก้าวหน้า ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนได้พัฒนาระบบการรับรองมาตรฐานคุณภาพการศึกษา โดยจัดทำเกณฑ์มาตรฐานขึ้นในระหว่างปี 2531-2532 ทดลองใช้ในปี 2533 และปรับปรุงเกณฑ์ดังกล่าวในปี 2534-2536 นำเสนอร่างระเบียบต่อกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการรับรองมาตรฐานคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนเอกชน พุทธศักราช 2536 และประกาศใช้ว่าระเบียบนี้ตั้งแต่วันที่ 26 สิงหาคม 2536 ในปีงบประมาณ 2541 จึงได้กำหนดนโยบายว่าด้วยการประกันคุณภาพและการรับรองมาตรฐานคุณภาพการศึกษา โดยเสนอแนะแนวทางและกลไกให้โรงเรียนในสังกัดคุณภาพและค้ำประกันคุณภาพไว้ด้วย

5.2 เกณฑ์การรับรองมาตรฐานคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ได้กำหนดมาตรฐานและตัวบ่งชี้มาตรฐานคุณภาพการศึกษาไว้ โดยแบ่งเป็นปัจจัยสำคัญหลักได้ 7 ปัจจัย ดังนี้คือ

ปัจจัยที่ 1 ปรัชญาและเป้าหมายของโรงเรียน โดยมีเกณฑ์ว่า ปรัชญาและเป้าหมายของโรงเรียนเหมาะสมและสามารถใช้เป็นเครื่องชี้้นำการดำเนินงานของโรงเรียนได้ ประกอบด้วยตัวบ่งชี้คุณภาพ 4 ประการ คือ

1. ปรัชญามีสาระสำคัญที่สอดคล้องกับปรัชญาและอุดมการณ์ของการจัดการศึกษาของชาติสนองความต้องการของชุมชนและสังคมอย่างต่อเนื่อง และมุ่งเน้นการสร้างค่านิยมที่ถูกต้องให้เกิดแก่ผู้เรียน
2. เป้าหมายมุ่งเน้นผลถาวรที่แท้จริงที่จะให้เกิดแก่ผู้เรียนอย่างรอบด้าน สมดุล รวมทั้งเน้นประสิทธิภาพและความคุ้มค่าของการจัดการศึกษาแต่ละระดับ/หลักสูตร/ประเภทวิชาและสาขาวิชา
3. มีแนวดำเนินงานหรือแผนที่รองรับปรัชญาและเป้าหมายของโรงเรียน
4. บุคลากรในโรงเรียนและผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายเข้าใจปรัชญาและเป้าหมายของโรงเรียนตรงกัน

ปัจจัยที่ 2 หลักสูตรและกระบวนการการเรียนการสอน กำหนดเกณฑ์ไว้ 2 เกณฑ์ คือ
เกณฑ์ที่ 1 ศึกษาและพัฒนาหลักสูตรให้มีความยืดหยุ่น/ทันสมัย และสอดคล้องกับความต้องการของสังคม ท้องถิ่นและผู้เรียน ประกอบด้วยตัวบ่งชี้คุณภาพ 3 ประการ คือ

1. มีการวิเคราะห์หลักสูตรและวางแผนการสอนให้สอดคล้องกับสภาพของชุมชนโรงเรียนและผู้เรียน
2. มีการเตรียมการสอนให้สอดคล้องกับหลักสูตร
3. มีการประเมินผลการใช้หลักสูตรที่สร้างหรือปรับปรุง และนำผลการประเมินไปใช้

เกณฑ์ที่ 2 จัดกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นไปตามหลักสูตรอย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบด้วยตัวบ่งชี้คุณภาพ 4 ประการ คือ

1. มีการวิเคราะห์ผู้เรียนเป็นรายบุคคลและรายกลุ่ม
2. มีการใช้เทคนิคการสอนอย่างหลากหลายโดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง
3. มีการใช้เครื่องมือ อุปกรณ์ สื่อและเทคโนโลยีอย่างเหมาะสม เพียงพอ

และปลอดภัย

4. มีการนิเทศการสอนอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

เกณฑ์ที่ 3 ดำเนินการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนถูกต้องตามระเบียบ และหรือหลักการวัดและประเมินผล ประกอบด้วยตัวบ่งชี้คุณภาพ 3 ประการ คือ

1. มีเอกสาร หลักฐานการวัดและประเมินผลที่ถูกต้องครบถ้วนและเป็นปัจจุบัน
2. มีการประเมินผลในสภาพจริงของผู้เรียนเพื่อให้เห็นความก้าวหน้า/พัฒนาการของผู้เรียน
3. มีการวัดผลและประเมินผลเป็นระยะๆ และนำผลการประเมินไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนา/ปรับปรุงการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง

ปัจจัยที่ 3 บุคลากร มีเกณฑ์กำหนดไว้ 3 เกณฑ์ คือ

เกณฑ์ที่ 1 ผู้บริหารเป็นผู้มีระดับมืออาชีพ ประกอบด้วยตัวบ่งชี้คุณภาพ 2 ประการคือ

1. มีความรู้ ความสามารถ มีวิสัยทัศน์และมีความมุ่งมั่นต่อความสำเร็จในการทำงาน
2. ปฏิบัติตนและปฏิบัติงานเป็นอย่างดี

เกณฑ์ที่ 2 ครูผู้สอนทุกคนมีความรู้ความสามารถและคุณธรรมเหมาะสมกับอาชีพครู ประกอบด้วยตัวบ่งชี้คุณภาพ 3 ประการ คือ

1. มีวุฒิ/ความรู้ ความสามารถสอดคล้องและเพียงพอกับสาขาวิชาที่สอน
2. ปฏิบัติตนสอดคล้องกับจรรยาบรรณวิชาชีพครู
3. มีความมุ่งมั่นต่อการพัฒนาตนเองสู่เกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครู

เกณฑ์ที่ 3 บุคลากรสนับสนุนทุกคนมีความรู้และปฏิบัติงานเต็มศักยภาพ ประกอบด้วยตัวบ่งชี้ 2 ประการ คือ

1. มีความรู้ความสามารถสอดคล้องกับงานที่ได้รับมอบหมาย
2. มีความมุ่งมั่นต่อความสำเร็จในการทำงานเพื่อองค์กร(โรงเรียน)

ปัจจัยที่ 4 ทรัพยากรเพื่อการเรียนการสอน มีเกณฑ์กำหนดไว้ 4 เกณฑ์ คือ

เกณฑ์ที่ 1 จัดอาคารเรียน อาคารประกอบห้องเรียน ห้องประกอบ/สถานที่ฝึกปฏิบัติและสภาพแวดล้อมเหมาะสมกับสภาพการใช้งาน ประกอบด้วยตัวบ่งชี้คุณภาพ 4 ประการ คือ

1. มีความมั่นคง แข็งแรง ปลอดภัย และมีการดูแล บำรุงรักษาอย่างเหมาะสม
2. มีห้องสมุด/มุมหนังสือ/ศูนย์วิชาการพร้อมเอกสารและตำราเหมาะสมและเอื้อต่อการเรียนรู้
3. มีอุปกรณ์และสิ่งอำนวยความสะดวกเพียงพอเหมาะสม
4. จัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนการสอนและให้เป็นที่แห่งการเรียนรู้

เกณฑ์ที่ 2 จัดสื่อ วัสดุ อุปกรณ์และนวัตกรรมที่มีคุณภาพและเพียงพอต่อการเรียนการสอน ประกอบด้วยตัวบ่งชี้คุณภาพ 2 ประการคือ

1. มีระบบการจัดการและบำรุงรักษาที่มีประสิทธิภาพ
2. มีการบริการและส่งเสริมการใช้อย่างทั่วถึงและเป็นระบบ

เกณฑ์ที่ 3 จัดระบบการเงินที่ก่อประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน ประกอบด้วยตัวบ่งชี้คุณภาพ 3 ประการคือ

1. มีแผนการใช้จ่ายเงินที่มุ่งเน้นคุณภาพการเรียนการสอน
2. มีการใช้จ่ายเงินตามแผนอย่างมีประสิทธิภาพ
3. มีการตรวจสอบและรายงานด้านการเงินอย่างเป็นระบบ

เกณฑ์ที่ 4 จัดระบบข้อมูล/เครือข่ายการเรียนรู้ของโรงเรียนให้เอื้อต่อการเรียนการสอน ประกอบด้วยตัวบ่งชี้คุณภาพ 3 ประการคือ

1. มีการจัดทำและพัฒนาฐานข้อมูลเพื่อใช้ในการวางแผนและพัฒนาการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ
2. มีการให้บริการข้อมูลและสารสนเทศอย่างทั่วถึงและทันต่อความต้องการ
3. มีการสร้างความสัมพันธ์และได้รับความร่วมมือจากองค์กรภายนอก เช่น บ้าน สมาคม ชุมชน สถานประกอบการ หน่วยงานของรัฐ เป็นต้น

ปัจจัยที่ 5 การจัดการ การบริหาร มีเกณฑ์กำหนดไว้ 3 เกณฑ์ คือ

- เกณฑ์ที่ 1 มีระบบการบริหารจัดการที่ทันสมัย ประกอบด้วยตัวบ่งชี้คุณภาพ 5 ประการคือ
1. มีโครงสร้างการบริหารชัดเจนเหมาะสมกับขนาด และระดับการศึกษาของโรงเรียน
  2. มีคู่มือ / แนวปฏิบัติงานสำหรับบุคลากรครบถ้วนทุกฝ่าย
  3. มีธรรมนูญโรงเรียน / แผนปรับปรุงโรงเรียนอย่างเหมาะสม
  4. มีนวัตกรรม / เทคโนโลยี และระบบข้อมูล/สารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการที่เหมาะสม
  5. มีการพัฒนาบุคลากรอย่างทั่วถึงและต่อเนื่อง

เกณฑ์ที่ 2 สร้างบรรยากาศการทำงานที่เป็นประชาธิปไตย ประกอบด้วยตัวบ่งชี้คุณภาพ 2 ประการ คือ

1. มีการทำงานเป็นทีม เปิดโอกาสให้ทุกคนแสดงความคิดเห็นและปฏิบัติงานอย่างเต็มศักยภาพ
2. เปิดโอกาสให้ผู้มีความสามารถเป็นผู้นำโดยสามารถผลักดันการเป็นผู้นำผู้ตามที่ดีได้

เกณฑ์ที่ 3 มีระบบการกำกับตรวจสอบและรายงานคุณภาพภายในที่เหมาะสม ประกอบด้วยตัวบ่งชี้คุณภาพ 3 ประการคือ

1. มีการกำหนดขอบข่ายสาระการกำกับตรวจสอบและรายงานที่ครอบคลุม เป้าหมายและจุดเน้นการพัฒนาโรงเรียนอย่างชัดเจน เน้นการประเมินประสิทธิภาพ ประสิทธิผลและความคุ้มค่า
2. บุคลากรและผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายเข้าใจและดำเนินการตามระบบได้
3. มีการเสนอรายงานการตรวจสอบคุณภาพภายในอย่างต่อเนื่อง

ปัจจัยที่ 6 กิจกรรมนักเรียน มีเกณฑ์กำหนดไว้ 3 เกณฑ์ คือ

เกณฑ์ที่ 1 จัดบริการและสวัสดิการต่างๆ แก่ผู้เรียน เพื่อส่งเสริมพัฒนาการทั้งร่างกายและจิตใจให้เหมาะสมกับวัย ประกอบด้วยตัวบ่งชี้คุณภาพ 5 ประการคือ

1. มีการจัด/บริการ โภชนาการและสุขภาพที่ถูกต้องลักษณะ และเพียงพอ
2. มีการจัดสันทนาการ และบริการตรวจสุขภาพอย่างทั่วถึง
3. มีการจัดระบบรักษาความปลอดภัยเหมาะสมกับสภาพของโรงเรียนและชุมชน
4. มีการจัดสวัสดิการ / ความช่วยเหลือที่เอื้ออำนวยให้นักเรียนที่มีความจำเป็น ได้มีโอกาสได้เรียนอย่างเต็มที่
5. มีการจัดบริการแนะแนวทุกด้านอย่างทั่วถึงและเป็นระบบ

เกณฑ์ที่ 2 ดำเนินงานปกครองนักเรียนเป็นระบบ ประกอบด้วยตัวบ่งชี้คุณภาพ 3 ประการคือ .

1. มีการกำหนดกฎ ระเบียบ แนวปฏิบัติสำหรับนักเรียนอย่างชัดเจนและมี ผู้รับผิดชอบโดยตรง

2. มีการดูแล / ติดตามความประพฤตินักเรียนอย่างใกล้ชิดและต่อเนื่อง

3. มีการใช้ข้อมูลด้านความประพฤติของนักเรียนมาพัฒนางานปกครอง

เกณฑ์ที่ 3 จัดกิจกรรมนักเรียนที่มุ่งเน้นส่งเสริมด้านทักษะ คุณธรรม จริยธรรม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์อย่างหลากหลาย สอดคล้องกับความสนใจและเหมาะสมกับวัย ประกอบด้วยตัวบ่งชี้คุณภาพ 2 ประการคือ

1. เปิดโอกาสให้นักเรียนทุกคนเข้าร่วมกิจกรรมด้วยความสมัครใจ

2. มีการติดตามดูแลและประเมินผลการจัดกิจกรรมนักเรียนอย่างต่อเนื่อง

ปัจจัยที่ 7 สัมฤทธิ์ผลของผู้เรียน มีเกณฑ์กำหนดไว้ 3 เกณฑ์ คือ

เกณฑ์ที่ 1 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในชั้นสุดท้ายของผู้เรียนที่จบหลักสูตรอยู่ใน ระดับสูง โดยในระดับมัธยมศึกษาประกอบด้วยตัวบ่งชี้คุณภาพ 2 ประการคือ

1. ร้อยละต่อ ของผู้จบหลักสูตรแต่ละระดับมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนใน รายวิชาสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐานระดับกลุ่มโรงเรียนระดับเขตหรือระดับประเทศ

2. ร้อยละ 50 ของผู้จบหลักสูตรแต่ละระดับได้คะแนนเฉลี่ยไม่ต่ำกว่า 2.5

เกณฑ์ที่ 2 ความก้าวหน้าทางการเรียนรู้ของผู้เรียน เติบโตตามศักยภาพของตน ประกอบด้วยตัวบ่งชี้คุณภาพ 2 ประการคือ

1. ผู้เรียนแต่ละคนมีความสามารถทางการเรียนที่แสดงออกโดยเฉลี่ยสูงขึ้น เป็นไปตามเกณฑ์ที่โรงเรียนกำหนด

2. มีผลงานที่แสดงความก้าวหน้าของผู้เรียนแต่ละคน / กลุ่ม

เกณฑ์ที่ 3 ผู้เรียนมีเจตคติที่ดีต่อการเรียน และมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามที่ กำหนดไว้ในหลักสูตร ประกอบด้วยตัวบ่งชี้คุณภาพ 5 ประการคือ

1. ผู้เรียนมีความสนใจ มุ่งมั่น อุทิศหะและกระตือรือร้นต่อการเรียนและ พัฒนาผลการเรียนของตน สามารถแสวงหาและพัฒนาความรู้ได้ด้วยตนเอง

2. ผู้เรียนมีทักษะพื้นฐานในการทำงาน / มีทักษะและจรรยาบรรณในสาขาวิชาชีพที่เรียน
3. ผู้เรียนมีความประพฤติดี มีวินัย สุภาพอ่อนน้อม เห็นความสำคัญของการรักษาสภาพแวดล้อม
4. ผู้เรียนมีสัมพันธภาพที่ดีต่อเพื่อนๆ ครูและบุคลากรอื่นในโรงเรียน
5. ผู้เรียนมีความรับผิดชอบ และปฏิบัติหน้าที่เหมาะสมกับวัย

5.3 การพิจารณาให้การรับรองมาตรฐานคุณภาพการศึกษา

คณะกรรมการรับรองมาตรฐานคุณภาพการศึกษา(สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน,2541) ที่คณะกรรมการการศึกษาเอกชน แต่งตั้งจะเป็นผู้ศึกษาและพิจารณารายงานการตรวจสอบของคณะกรรมการตรวจสอบคุณภาพโรงเรียนเอกชน เพื่อวินิจฉัยและเสนอต่อสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนว่าควรให้การรับรองมาตรฐานคุณภาพการศึกษาแก่โรงเรียนในระดับการศึกษา/หลักสูตร/สาขาวิชาใด หรือไม่

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนจะอนุมัติผล ดังนี้

1. ให้การรับรองมาตรฐานคุณภาพการศึกษาแก่โรงเรียนเป็นระดับการศึกษา/หลักสูตร/สาขาวิชา เป็นระยะเวลา 5 ปี ถ้าเห็นด้วยกับผลการวินิจฉัยว่าระดับการศึกษา/หลักสูตร/สาขาวิชานั้นๆ มีผลการดำเนินงานพัฒนาตามเกณฑ์ที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนกำหนดอยู่ในระดับ “น่าพึงพอใจ” ทุกเกณฑ์
2. ยังไม่ให้การรับรองมาตรฐานคุณภาพสำหรับระดับการศึกษา/หลักสูตร / สาขาวิชา ที่ผลการดำเนินงานสำหรับเกณฑ์ใดเกณฑ์หนึ่งยังไม่อยู่ในระดับ “น่าพึงพอใจ” แต่โรงเรียนจะได้รับข้อเสนอแนะแนวทางพัฒนา หรือกำหนดระยะเวลาให้ปรับปรุงแล้วขอรับการตรวจสอบคุณภาพใหม่ในเรื่องนั้นๆ หรือให้ดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อให้สามารถทำงานได้ต่อเนื่อง

โรงเรียนเอกชนมีธรรมชาติ พื้นฐานหลากหลาย (กิติพันธุ์ รุจิรกุล,2543) ทั้งที่มาของการจัดตั้ง ขนาด ผู้รับบริการและทรัพยากร ทำให้การบริหารและการจัดการของแต่ละโรงเรียนย่อมแตกต่างกันไป เกณฑ์มาตรฐานและตัวบ่งชี้คุณภาพการศึกษาจะเป็นแนวทางช่วยเหลือและสนับสนุนให้โรงเรียนเอกชนใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาปรับปรุงคุณภาพให้ได้มาตรฐานยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ที่มีสาระบัญญัติกำหนดให้สถานศึกษาทุกแห่งมีการประกันคุณภาพภายในและได้รับการตรวจสอบคุณภาพจากภายนอกโดยชุมชน

ผู้ซึ่งได้รับประโยชน์และเกี่ยวข้อง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2543) เข้ามามีบทบาทในการจัดการศึกษาร่วมกัน ซึ่งจากปัจจัยทั้ง 7 ปัจจัยของโรงเรียนในสังกัด พบว่ามีการกำหนดบทบาทของชุมชนในการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียน ได้แก่ ปัจจัยที่ 1 เภมณฑ์ที่ 1 ที่เน้นว่า ปรึชญาเป็นแนวคิดในการจัดการศึกษาของแต่ละโรงเรียน สิ่งสำคัญก็คือปรึชญาของโรงเรียนต้องสอดคล้องกับความต้องการของชาติ และของท้องถิ่น ปัจจัยที่ 2 เภมณฑ์ที่ 1 ศึกษาและพัฒนาหลักสูตรให้มีความยืดหยุ่น / ทันสมัย และสอดคล้องกับความต้องการของสังคม ท้องถิ่นและผู้เรียน และปัจจัยที่ 4 เภมณฑ์ที่ 4 ที่ระบุว่า มีการสร้างความสัมพันธ์และได้รับความร่วมมือจากองค์กรภายนอก เช่น บ้าน สมาคม ชุมชน สถานประกอบการ หน่วยงานของรัฐ เป็นต้น จากปัจจัยและเกณฑ์ที่กำหนดของการรับรองมาตรฐานคุณภาพการศึกษาดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าโรงเรียนมีการดำเนินการให้ชุมชนได้ เข้ามามีบทบาทสนับสนุนปัจจัยที่เป็นประโยชน์แก่ผู้เรียน (กัมภณณ์ จุนโท, 2543) ด้วยวิธีการประสานแผนงาน ร่วมกำหนดแนวทางการพัฒนาโรงเรียน ร่วมเป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ที่ถนัดและเชี่ยวชาญ และสนับสนุนในด้านอื่นๆ ซึ่งถือว่าเป็นการดำเนินยุทธศาสตร์เพื่อจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยของปรึชญา เวสารัชช์ (2527 ; 217-218) ได้สอบถามผู้บริหารเกี่ยวกับภารกิจสำคัญโดยทั่วไปของคณะกรรมการโรงเรียนมี 3 ประการ คือ ร่วมกำหนด ให้ความช่วยเหลือและดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งปกติคณะครูเป็นผู้ริเริ่ม เช่น กิจกรรมทางวัฒนธรรม การแข่งขันกีฬา การจัดนิทรรศการ หรือการปรับปรุงพัฒนาโรงเรียน เป็นผู้ประสานงานกับชุมชนและช่วยประชาสัมพันธ์กิจกรรมของโรงเรียนให้ชุมชนทราบ และช่วยหาเงินหรืออุปกรณ์เข้าโรงเรียน นอกจากนี้ยังช่วยด้านแรงงาน และช่วยต้อนรับแขกของโรงเรียน

สมยศ เผือกจันทิก (2542) ทำวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรท้องถิ่น เรื่องการเลี้ยงโคนม : กรณีศึกษาโรงเรียนชุมชนวัดหนองโพและโรงเรียนวัดดอนกระเบื้อง อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี ผลการวิจัยพบว่า(1) ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการเลี้ยงโคนม โดยการให้สัมภาษณ์นักเรียน การเป็นวิทยากรในชั้นเรียน การทำหน้าที่เป็นฟาร์มสาธิต การให้บริการศึกษาดูงานในองค์กรท้องถิ่น ได้แก่ ศูนย์วิจัยการผสมเทียมราชบุรีโรงพยาบาลสัตว์หนองโพ และสหกรณ์โคนมหนองโพราชบุรี

จำกัด (ในพระบรมราชูปถัมภ์) และการร่วมเสียดสละเงิน แรงงาน วัสดุและอุปกรณ์ต่าง ๆ ในการจัดการเรียนการสอน เช่น ถังใส่นม การทำหุ่นฟางโคนม และเอกสารประกอบการเรียนการสอน เป็นต้น

(2) ชุมชนไม่มีปัญหาในการเข้ามามีส่วนร่วมกับทางโรงเรียนเพราะจะมีการนัดหมายกันล่วงหน้า และ

(3) ชุมชนรู้สึกภาคภูมิใจ ดีใจ และเต็มใจเข้ามามีส่วนร่วมกับทางโรงเรียน

ปรุจจิตต์ พนาวัฒน์วงศ์ (2530) ทำวิจัยเรื่อง “การเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนระหว่างหมู่บ้านอาสาพัฒนาและป้องกันตนเองดีเด่นกับหมู่บ้านที่เพิ่งได้รับการจัดตั้งเป็นหมู่บ้านอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง พ.ศ.2528 : การศึกษาเฉพาะกรณีกิ่งอำเภอไชยวาน จังหวัดอุดรธานี” พบว่า ทั้ง สองหมู่บ้านมีส่วนร่วมในกิจกรรมการศึกษานอกระบบของโรงเรียนไม่แตกต่างกัน เหตุผลในการตัดสินใจเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมการศึกษานอกระบบที่สำคัญที่สุด คือ ต้องการได้รับความรู้ ทักษะเพิ่มเติม และเหตุผลรองลงมา คือ ต้องการให้หมู่บ้านชนะเลิศการประกวดหมู่บ้าน อพป. ดีเด่น

วีระ โอศถานนท์ (2521) ทำวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท” พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนจะต้องรับใช้เป้าหมายทางเศรษฐกิจและสังคม เงื่อนไขที่สำคัญที่สุด คือ ทางบ้านเมืองจะต้องสร้างบรรยากาศทางการเมืองที่เอื้ออำนวยต่อการส่งเสริมบทบาทของประชาชนในการพัฒนาชนบทพอสมควร และระบบราชการต้องมีความยืดหยุ่นพอสมควร ในการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

รัฐจวน ทองรอด (2528) ทำวิจัยเรื่อง “ ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาความจำเป็นพื้นฐานที่บ้านลุงเขว้า อำเภอหนองบุญนาค จังหวัดนครราชสีมา” พบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมในขั้นตอนการดำเนินงานมากที่สุด ในลักษณะการสมทบเงิน ออกแรง และในการเข้าร่วมประชุม และพบว่าประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมขั้นประเมินผลน้อยที่สุด สำหรับปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน คือ ความคาดหวังทางเศรษฐกิจ การชักชวนจากผู้นำ และเจ้าหน้าที่

อุไรวรรณ ห่วงสกุล (2539) ทำวิจัยเรื่อง “การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนประถมศึกษา กับชุมชนในเขตปริมณฑล กรุงเทพมหานคร” พบว่า สภาพของความสัมพันธ์มีการวางแผนการดำเนินงานเพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน มีการจัดทำเผยแพร่ข่าวสารในรูปแบบเอกสารสิ่งพิมพ์ แล้วนำมา

ประเมินผลการดำเนินงาน ด้านการให้บริการด้านต่างๆแก่ชุมชน โรงเรียนจะให้บริการในด้านวิชาการ อาคารสถานที่และวัสดุอุปกรณ์ในการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆปัญหาของความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียน ประถมศึกษากับชุมชน พบว่า งบประมาณสำหรับการดำเนินงานไม่เพียงพอ ไม่มีเวลาในการดำเนินงานกิจกรรมต่างๆร่วมกัน และขาดการประสานงานระหว่างโรงเรียนกับหน่วยงานอื่นในชุมชน

กรณีศึกษา ชุมชน (2524) ทำวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีผลต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจ:ศึกษาเฉพาะกรณีโครงการสารภี ตำบลท่าช้าง อำเภอลำปาง จังหวัดอุบลราชธานี” ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในแบบต่าง ๆ คือ การประชุม การร่วมออกแรง การรวมออกเงิน การร่วมออกวัสดุอุปกรณ์ การร่วมเป็นผู้นำ การร่วมเป็นคณะกรรมการ การร่วมเป็นผู้ชักชวน และการร่วมเป็นผู้ริเริ่ม โดยมีส่วนร่วมในการประชุมมากที่สุด รองลงมาคือ ร่วมออกแรง และร่วมเป็นผู้ชักชวน ผู้ที่มีอิทธิพลในระดับท้องถิ่นที่ชักจูงให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ได้แก่ กำนัน พัฒนาการ ผู้ใหญ่บ้าน และผู้นำอื่น ๆ สิ่งที่น่าสนใจให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมที่มากที่สุด ได้แก่ ความต้องการที่จะได้รับการประกอบอาชีพเพิ่มขึ้น ส่วนผลของการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจคือ การเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยีในการประกอบอาชีพ

กิตติโชค ห้อยยี่งู (2527) ทำวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในโรงเรียนมัธยมเพื่อพัฒนาชนบท ได้ศึกษาที่โรงเรียนถิ่นโสภาวิทยา จังหวัดแพร่” กลุ่มตัวอย่าง 131 คน โดยวิธีสุ่มแบบง่าย เครื่องมือที่ใช้ คือ การสัมภาษณ์ ผลการวิจัยพบว่า

1. การมีส่วนร่วมของประชาชนในฐานะผู้ให้การสนับสนุนช่วยเหลือร่วมมือ ในกิจการของโรงเรียน ประชาชนมีส่วนร่วมในลักษณะเป็นกรรมการ ร่วมประชุมและบริจาคเงินเป็นส่วนใหญ่ และส่วนใหญ่ระบุว่า ครู อาจารย์ ควรไปร่วมงานของชุมชน
2. ปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนส่วนใหญ่ระบุว่า ผู้บริหารโรงเรียน ไม่ให้ความสำคัญต่องานด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนและโรงเรียนไม่ได้ชี้แจงให้ประชาชนทราบ ส่วนใหญ่ระบุว่า ปัญหาก็คือประชาชนไม่สนใจในกิจกรรมของโรงเรียน จึงไม่สามารถให้การสนับสนุนช่วยเหลือและร่วมมือกับทางโรงเรียน
3. การมีส่วนร่วมของประชาชนในฐานะผู้รับบริการจากโรงเรียน กิจกรรมและการบริการที่ประชาชนมีส่วนร่วมส่วนใหญ่ได้แก่ การยืมวัสดุอุปกรณ์ของโรงเรียน และการใช้อาคารสถานที่ของโรงเรียน สำหรับกิจกรรมและบริการที่ประชาชนต้องการให้โรงเรียนจัดเพื่อบริการประชาชน ได้แก่ การส่งเสริมอาชีพของประชาชน

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนพอสรุปได้ว่า โรงเรียนและชุมชนมีบทบาทซึ่งกันและกัน โดยบทบาทของชุมชนที่มีต่อโรงเรียนได้แก่ การกำหนดทิศทาง เป้าหมาย การจัดการเรียนการสอน เป็นแหล่งทรัพยากรด้านบุคคล เงิน วัสดุอุปกรณ์ และอื่น ๆ แก่โรงเรียน แต่จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า ชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมกับโรงเรียนโดยให้การสนับสนุนในด้านการเงิน วัสดุอุปกรณ์ตามที่โรงเรียนร้องขอ ส่วนการจัดการเรียนการสอนนั้นชุมชนมีส่วนร่วมกับโรงเรียนน้อยมาก

ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้จึงศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาหลักสูตรของโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาที่ได้รับการรับรองมาตรฐานคุณภาพการศึกษาปีการศึกษา 2543 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนในกรุงเทพมหานคร เพื่อจะได้นำไปเป็นข้อมูลในการพิจารณาปรับปรุงการดำเนินการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นกับโรงเรียนให้สอดคล้องกับสภาพ ปัญหา และความต้องการของชุมชน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

รัชนิย์ จุลบาท (2539) ได้ศึกษาเรื่อง การดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นกลุ่มการทำงานพื้นฐานอาชีพ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 - 6 ของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาจังหวัดศรีสะเกษ ผลการวิจัยพบว่า การจัดทำหลักสูตรระดับท้องถิ่นกลุ่มการทำงานพื้นฐานอาชีพในระดับจังหวัดมีการแต่งตั้งคณะกรรมการและศึกษาข้อมูลพื้นฐานก่อนการจัดทำหลักสูตร มีการเตรียมบุคลากรที่เป็นศึกษานิเทศก์สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเพื่อเป็นวิทยากรแกนนำจัดทำแนวการสอนในกลุ่มการทำงานพื้นฐานอาชีพ จัดตั้งคณะกรรมการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นแต่ไม่มีการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ส่วนการกำหนดวัตถุประสงค์ โครงสร้างและเนื้อหาหลักสูตร การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การวัดและการประเมินผลการเรียน ยึดตามหลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พุทธศักราช 2533) เป็นหลัก ปัญหาที่พบ คือ วิทยากรไม่เพียงพอ คณะกรรมการขาดความรู้ความเข้าใจในขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ขาดงบประมาณในการสนับสนุน ศึกษานิเทศก์สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาจังหวัดและศึกษานิเทศก์สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาอำเภอไม่สามารถออกนิเทศติดตามผลการจัดทำหลักสูตรระดับท้องถิ่นได้อย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ ในการนำหลักสูตรระดับท้องถิ่นกลุ่มการทำงานพื้นฐานอาชีพไปใช้ในการแปลงหลักสูตรไปสู่การสอนพบว่า โรงเรียนมีการวางแผนเพื่อการใช้หลักสูตร ผู้บริหาร

ส่งเสริมการจัดทำแผนการสอน/การบันทึกการสอนโดยกระตุ้นให้ส่งให้ตรวจก่อนนำไปใช้ในชั้นเรียน และเอกสารประกอบหลักสูตรที่ครูจัดทำคือแผนการสอนและใบงาน ด้านการจัดปัจจัยและสภาพต่าง ๆ ภายในโรงเรียน มีการสำรวจความพร้อมและการเตรียมบุคลากรโดยส่งเข้ารับการอบรมกับหน่วยงานในสังกัด มีการนิเทศติดตามผลการใช้หลักสูตรและการประชาสัมพันธ์หลักสูตรด้านการสอนของครู พบว่ามีการเตรียมการสอนและแจ้งจุดประสงค์ก่อนการสอนทุกครั้งและกำหนดความมุ่งหวังให้ผู้เรียนทำงานเป็น มีนิสัยรักการทำงานและปรับปรุงงานอยู่เสมอ วิธีที่ใช้สอนงานบ้าน งานเกษตร และงานเลือก คือการให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติ และการสาธิต เกณฑ์ในการเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนคือต้องสอดคล้องกับเนื้อหาและเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น และจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรโดยจัดนิทรรศการแสดงผลงานนักเรียน มีการวัดและการประเมินผลโดยการตรวจผลงาน การสังเกตการปฏิบัติงานและการทดสอบ ปัญหาที่พบ คือ ขาดงบประมาณในการดำเนินการ ครูไม่มีเวลาเตรียมการสอนเนื่องจากสอนหลายวิชา ครูขาดความรู้ความเข้าใจในการเรียนการสอนภาคปฏิบัติ ขาดแหล่งวิชาการค้นคว้าเทคนิคการสอนใหม่ ๆ

มาเจอ โสสุโข (2537) ได้ศึกษาเรื่อง สภาพและปัญหาการบริหารหลักสูตรมัธยมศึกษา (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญ เขตการศึกษา 9 พบว่าโรงเรียนมีการบริหารหลักสูตร ใน 3 เรื่อง คือ 1) การจัดตารางสอนของครู สอดคล้องกับการจัดตารางเรียนและตารางการใช้ห้องเรียน 2) การจัดให้มีศูนย์รวมตารางสอนทุกวิชา 3) การกำกับดูแลและการประเมินผลการเรียนให้เป็นไปตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ส่วนครูผู้สอนมีการปฏิบัติระดับน้อยในเรื่อง 1) การร่วมชี้แจงให้ผู้ปกครองและผู้เกี่ยวข้องทราบบทบาทของตนเองที่จะช่วยให้การใช้หลักสูตรประสบความสำเร็จ 2) การจัดนักเรียนไปเยี่ยมชม ทัศนศึกษาสถานที่ในท้องถิ่น 3) การวิเคราะห์ข้อทดสอบแต่ละรายวิชา ด้านปัญหาพบว่า 1) บุคลากรไม่เพียงพอต่อการปฏิบัติหน้าที่ต่างๆเกี่ยวกับหลักสูตร และครูผู้สอนรายวิชาเลือกเสรี 2) งบประมาณไม่เพียงพอในการจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ 3) การจัดกลุ่มนักเรียนในการเลือกเรียนวิชา 4) ครูไม่มีความรู้ความเข้าใจในการวิเคราะห์ข้อสอบ

กัญญา ใจดำรงค์ (2532) ได้ศึกษาเกี่ยวกับ การจัดวิชาชีพท้องถิ่นในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครราชสีมา จากงานวิจัยพบว่า การปฏิบัติเพื่อจัดวิชาชีพท้องถิ่นของโรงเรียนพิจารณาจาก ความพร้อมของบุคลากร วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือและหลักสูตรวิชาอาชีพท้องถิ่น โดยใช้เกณฑ์การจัดหลักสูตร นโยบาย และแผนงานทางด้านวิชาชีพ การจัดแนะแนวใช้วิธีชี้แจงให้ความรู้ ป้ายนิเทศ กิจกรรมวันอาชีพ และใช้แบบทดสอบทางอาชีพ การจัดครูเข้าสอน

คำนึงถึงความถนัดของแต่ละบุคคล มีการใช้ใบงาน ใบความรู้ ระหว่างการฝึกปฏิบัติงาน การประเมินผลใช้วิธีประเมินระหว่างการเรียนการสอนและภายหลังการเรียนการสอน นักเรียนต้องการให้มีการฝึกภาคปฏิบัติทั้งในวันหยุดและนอกเวลาเรียนให้มากขึ้น มีการส่งเสริมความรู้ในใบประกอบอาชีพด้านการเกษตรแก่ผู้ประกอบการ โรงเรียนมีการประเมินผลสำเร็จตามจุดประสงค์ของโครงการ ปัญหาที่พบคือ โรงเรียนขาดการสำรวจข้อมูลด้านอาชีพและข้อมูลพื้นฐานที่สนับสนุนฝ่ายแนะแนวไม่มีแผนงานในการสำรวจข้อมูล วัสดุอุปกรณ์และครุภัณฑ์ประกอบสำหรับให้นักเรียนฝึกปฏิบัติมีสภาพชำรุด หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องควรให้ความรู้ในด้านการประกอบอาชีพแก่ผู้ประกอบการ และขาดเครื่องมือในการประเมินผลโครงการวิชาชีพ

ศิริชัย อนันตผล (2535) ทำการวิจัยเรื่อง สภาพและปัญหาการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 5 ผลการวิจัยพบว่า ด้านการศึกษาหลักสูตรแม่บท มีการแนะนำจากศึกษานิเทศก์ โรงเรียนสนับสนุนให้ครูได้ศึกษาหลักสูตรแม่บท ด้านการศึกษาสำรวจรวบรวมข้อมูล มีการเสนอแนะและสนับสนุนให้สำรวจสภาพความต้องการของท้องถิ่น ด้านการวิเคราะห์ข้อสารสนเทศและจัดทำข้อเสนอแนะในการพัฒนาหลักสูตรมีการเสนอแนะและสนับสนุนให้ดำเนินการ โดยครูมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลเกี่ยวกับความสามารถ ความสนใจ ความถนัดของนักเรียน ด้านการพิจารณาหลักสูตรรายวิชาตามลักษณะต่าง ๆ มีการเสนอแนะและสนับสนุนให้ปรับกิจกรรม ปรับเพิ่มเติมรายละเอียดของเนื้อหา เลือกใช้ ปรับปรุงเพิ่มเติมสื่อที่มีอยู่แล้ว จัดทำสื่อการเรียนการสอนขึ้นมาใหม่ ทุกลักษณะมีการดำเนินการ ยกเว้นการจัดทำเนื้อหาวิชาใหม่ ด้านการเสนอขออนุมัติหลักสูตรมีการเสนอแนะและดำเนินการ โดยผ่านการพิจารณาจากคณะกรรมการวิชาการของโรงเรียนและคณะกรรมการภายในกลุ่มวิชา ส่วนปัญหาในด้านต่าง ๆ พบว่า ส่วนใหญ่ขาดเอกสารที่เสนอแนะแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรและยังขาดวิทยากรผู้รู้มาให้คำแนะนำ

พัชนี บุระพันธ์ (2538) ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาการปรับหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 11 ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนส่วนใหญ่มีการสนับสนุนส่งเสริมการปรับหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น โดยให้ครูศึกษาเอกสารเกี่ยวกับการปรับหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น มีการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน สนับสนุนด้านงบประมาณ อาคารสถานที่ เอกสารและวัสดุหลักสูตร มีการประสานงานเกี่ยวกับหน่วยศึกษานิเทศก์ เขตการศึกษา 11 เพื่อเชิญวิทยากรให้ความรู้แก่ครูผู้สอน

และมีการนิเทศติดตามผลการปรับหลักสูตร โดยการให้คำปรึกษาเป็นรายบุคคล ในการสนับสนุนส่งเสริมการปรับหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น หัวหน้ากลุ่ม/หมวดวิชา ส่วนใหญ่ไม่มีส่วนร่วม ปัญหาที่พบส่วนใหญ่ได้แก่บุคลากรมีภารกิจการสอนมาก จึงไม่มีเวลาดำเนินการงบประมาณและอาคารสถานที่ไม่เพียงพอ ไม่มีข้อมูลเกี่ยวกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการนิเทศติดตามผล

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการนำหลักสูตรท้องถิ่นไปใช้ในโรงเรียนสรุปได้ว่ามีงานหรือกิจกรรมใหญ่ ๆ คือ (1) งานบริหารหลักสูตร ประกอบด้วย การเตรียมบุคลากร การจัดครูเข้าสอน การจัดทำรายสอน การจัดบริการวัสดุหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ แก่ผู้ใช้หลักสูตร การประชาสัมพันธ์หลักสูตรแก่ผู้ปกครองและชุมชน และการนิเทศติดตามและประเมินผลการใช้หลักสูตร (2) งานสอน ประกอบด้วย การวางแผนการสอน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การวัดและการประเมินผล ซึ่งในการนำหลักสูตรไปใช้เป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุด ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง คือ ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนในโรงเรียน และจากการศึกษางานวิจัยพบว่า การนำหลักสูตรท้องถิ่นไปใช้มีปัญหา คือ (1) ขาดบุคลากรหรือผู้รู้ที่ให้คำแนะนำในการพัฒนาหลักสูตร (2) ขาดข้อมูลหรือแหล่งความรู้ที่จะค้นคว้า (3) งบประมาณไม่เพียงพอ (4) เวลาในการนิเทศติดตามไม่ต่อเนื่อง ในงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนพอสรุปได้ว่า ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียน โดยบทบาทที่ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการประชุม ร่วมออกแรง ร่วมในการริเริ่ม ร่วมบริจาคทุนทรัพย์ซึ่งเน้นการดำเนินการที่บทบาทไม่เด่นชัดทางการจัดการศึกษา โดยเฉพาะด้านการประเมินผล คั้งนั้นในการวิจัยครั้งนี้ จึงศึกษาการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชน ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ให้ทราบถึงสภาพ และปัญหาในการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชน

ด้วยเหตุนี้ในการศึกษาการมีส่วนร่วมของของชุมชนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นจึงควรมีการศึกษาความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและหัวหน้าหมวดวิชาเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรและการนำหลักสูตรท้องถิ่นไปใช้ และการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียน เพื่อนำผลที่ได้จากการวิจัยไปพิจารณาปรับปรุงการดำเนินการในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น การนำหลักสูตรท้องถิ่นใช้และการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น